

सूक्ति

वर्ष : १६ आंक : ९

डिसेंबर १९८९

मोल रु. ४

डिसेंबर १९८९

वर्स १६ वें

आंक ९

वर्सुकी पटी : रु. ४०-००

किरकोळ आंक : रु. ४-००

जाग

हया आंकांत

- नदर संपादप्याची
- वाचपी कळयतात
- विचारां-धार : प्रा.
- नांवांत कितें आसा ? : महादेव नाडकर्णी
- विशाल : शीला कोळमकार
- आगळीक : बाय विनया नाडकर्णी
- इतिहासाचीं पातळी : काकासायबांत्यो चिटी
- साहित्य-नियाळ : नागेश करमली
- कवीत : शंकर रामाणी, सुरेश शरद लोटलीकार, भालचंद्र गांवकार, चा. फा. द कोस्ता.

संपादपी :

रवीन्द्र केळेकार

वावुरपी संपादपी :

सुमन्त केळेकार

उजवाडावपी :

सुमन्त केळेकार

जाग प्रकाशन,
प्रियोळ, म्हाडुळ, गोंय
४०३ ४०४

छापपी :

एस. जे. हुंद्रे

रवि मुद्रणालय,
कडोलकर गल्ली,
बेळगांव ५९० ००२

नदर संपादप्याची

काँग्रेसूच काँग्रेसीची दुस्मान

गोंयांत काँग्रेसीक तीस सुवातो मेळुंकूच जाय आशिल्ल्यो. त्यो कोणेच व्हरूंक नाशिल्ल्यो.

मेळ्ळ्यो फकत अठरा !

आतां फुडल्या म्हयन्यांत मेळून मेळून आनीक दोन मेळटीत. हे वीस जाण आनी दो. कार्मु पेगाद अितल्यांक घेवन खंय ती आतां गोंयांत सरकार घडयतली.

काँग्रेसीक केदें व्हाडलें अपेस मेळ्ळें, ह्या आमच्या माणकुल्या गोंयांत ! हें अपेस तिका कोणे जोडून दिलें ?

खासा काँग्रेसीनूच अशें म्हणूक जाय.

गोंयांत काँग्रेसूच काँग्रेसीची दुस्मान जाली.

काँग्रेसींत, धरंया, चाळीसूय सुवातांचेर नवे लोक अवे केल्ले. जाल्यार, तिची जाल्या तशी दुर्दशा जातली आशिल्ली ? खातरीन ना. काँग्रेसींत नवे लोक नाशिल्ले न्हय. पुणून तिणे ह्या सगळ्यांक कुशीन अडयले आनी तिकेटी फाटल्या धा वर्सां सावन सत्येर आशिल्ल्या त्याच त्याच लोकांक दिल्यो. जशे कितें हे सगळे जवाहर-लाल नेहरू वा अन्दिरा गांधी जाल्ले भाशेन. हांचे बगर काँग्रेस चलपाचीच ना असो समज करून घेतिल्ले भाशेन.

तातूंत, परतीं अेका फुडलीं अेक पिशेपणां केलीं. जांच्या चारित्र्याची दुबाव घेवन लोकांनी तांचे आड आंदोलनां चलयलीं तांकांच तिकेटी दिल्यो- जशें कितें लोकांच्या पुण्य-प्रकोपाक मोलूच नाशिल्ले भाशेन.

लोकांनी येवजिलें, ' आमचेर तुमी कोणाकूय हाडून थापतले ? जांचे आड सगळें गोंय अुलयता तांकांच हाडून आमच्या माथ्यार मारतले ? काँग्रेस म्हळ्यार, तेच तेच लोक ? तुमचे भितर नवे आनीक बरे कोण नात ? ' दाखयां तुमकां. ' अशें म्हणून तांणी म. गो. क मत्तां घालीं.

जांकां म. गो. दोळ्यांमुखार नाका तांणी लेगीत घाल्यांत. म. गो. सोडून दुसरो विकल्प हांचे मुखार नाशिल्लो आनी काँग्रेसीक 'बुद्ध शिकोवपाक' दुसरो अुपाय नाशिल्लो.

म. गो. क जीं मतां पडल्यांत तीं आपणालीं असो समज म. गो. न करून घेवचो न्हय. तिनांतलें अेक तरी मत तांचें न्हय. आमचें आशिल्लें. म. गो. विरोधी पुणून काँग्रेसीचे मदान्तकायेक विटिल्ल्यांचें आशिल्लें.

कितल्याश्या कोंकणी भक्तांनीय म. गो. क मतां घाल्यांत.

हें अेक. हाचे भायर आनीक अेक म्हत्वाचें काम काँग्रेसीन केलें—

जांकां तिकेटी मेळिल्ल्यो तांच्यांतल्यान हाणे ताचे आड मनीस अुबे केले. ताणे हाचे आड केले. खासा काँग्रेसच्याच अुमेदवारांनी 'हो दुसरो येत जाल्यार मुख्यमंत्रीपदाचे आपणाले चान्स अुणे जातले' ह्या भयान अेकामेकांक अुडोवपाचो धंदो सुरू केलो.

कांय जाणांनी दुसऱ्यांचो 'प्रचार' केलो— ताका अुडोवपा खातिरूच.

कांय जाण मद मारिल्लेभाशेत अुलयताले.

अितली शिस्त—बद्ध बेशिस्त संवसारांतल्या खंयच्याच पक्षांत पळोवंक मेळची ना.

तरी नशीब, अठरा तरी सुवातो मेळ्ळ्यो. प्रचाराखातीर आनीक थोडो वेळ मेळिल्लो जाल्यार आनीक तीन चार सुवातो काँग्रेस होगडायतली आशिल्ली.

काँग्रेस हें अेक 'कुटुंब' म्हणटात तें खरें न्हय. कुटुंबाचीच ओपार दिवन सांगचें जाल्यार म्हणचें पडटलें, काँग्रेसी हे अेकामेकांचे दायजी आनी दायजी चडशे सदांच अेकामेकांचे दुस्मान आसतात.

काँग्रेसीच्या वांट्याक जें अपेस गोंयांत आयलें ताचें खंय कोणाक वता ?

दुबावूच ना : प्रताप सिंग राण्यांक आनी येदुआर्द फालैरांक. दोगां भितरल्या अेकल्यानूय गोंयचोय विचार केलो ना, काँग्रेसीचोय केलो ना.

केलो फकत आपणाल्या चान्सांचो.

आनी दोगांयनी आपणावांगडा काँग्रेसीकूय बुडयली.

आनी सभागी अेकलोय प्रायश्चित घेना !

आतां कितें जातलें ? सांगप सोंपे न्हय. पक्षांतर बंदीचो कायदो आसलो जाल्यारूय ह्या कायद्यान आडवाटो दवरल्यात. ते वाटेन वचून थंयच्या कांय जाणांक हे वाटेन हाडूंक मेळटले.

पूणून तेन्ना काँग्रेसीक ध्येय धोरणां आसात म्हणटात तींय फट— काँग्रेस ही संधी साधू लोकांची अेक धर्मशाळा जावन पडल्या अितलेंच सिद्ध जातलें.

काँग्रेस असंच्या नांवान वेंचून येवन काँग्रेस आयंत 'होलसेल' पक्षांतर करपी लोकांच्या हातांत तुर्ताक गोंयची काँग्रेस पडल्या.

ती केन्ना कितें करीत, कोण सांगतलो ?

जो कार्यकर्तो काँग्रेसीच्या अधिकृत अुमेदवारा आड वेंचणुकेंत

अुबो रावता ताका पक्षांतल्यान स वर्सां खातीर धांवडावन भायर घालूंक जाय— असो अेक नेम खासा काँग्रेसीनूच घडयल्लो. केदे बेगीन हो नेम काँग्रेस विसरली ! पक्षाच्या अुमेदवारा आड अुबे राविल्ल्या दोतोर पेगादांक 'बाबा पुता' करपाक धांवल्या ती काँग्रेस—सूच म्हूण सांगल्यार कोणाक खरें दिसत व्हय ? अितली काँग्रेसीन पत होगडायल्या.

काँग्रेसीची दुस्मान काँग्रेसूच जावन पडल्या ह्या गोंयांत.

० ० ०

‘वेट अॅण्ड सी’

दिल्लींत सत्येर आयिल्लें जनता दलाचें—वा म्हणुंया, राष्ट्रीय आघाडेचें सरकार अेक दोन म्हयन्यांत वा अेक दोन वर्सांत पडटलें अशी 'आस्त' बाळगुपांत कांय अर्थ ना.

अेक तर फाटल्या जनता पार्टीच्या सरकारान केल्ल्या चुकांची ह्या सरकाराक बेस बरी खबर आसा. आनी दुसरें, जें सरकार सारकें काम करिना ताका वेंचणुकेंत भिरकावन भायर मारपाची तांक आतां भारतीय प्रजेंत आयल्या हेय गजालिची ताका पूण बरी जाणवीक आसा.

चन्द्रशेखरां सारकेले अति—म्हत्वाकांक्षी कांय फुडारी घडये ह्या सरकाराक कांय दीस त्रास दितीत. पुणून तांगेल्या अुपद्रव्यापांक आळाबंदा हाडपाची तांक आशिल्ले कांय जाण ह्या सरकारांत निश्चित आसात.

‘वेट अॅण्ड सी’ म्हणटल्यांक देशांतल्या ह्या अंतः प्रवाहांची सारकी बरी खबर घडये नासुंये.

ह्या नव्या सरकाराक पांच वर्सां राज्य करपाची पुराय संद मेळूंक जाय. लोकशायेचे वाडीक बादा हाडपी जी नडणी आमच्या राजकी जिवितांत—अेकाच पक्षाचें राज्य चाळीस वर्सां चलिल्ल्यान—वाडल्या ती काडपाची तत्परताय नव्या सरकारान दाखयल्या. तांगेल्या ह्या नडणेच्या कामांत कोणे बादा हाडची न्हय.

धरूंया, पांच वर्सांत हें सरकार कांय करूंक पावलें ना; सत्या भोंगपांतूच गुल्ल अुरलें वा अेकामेकांचे पांय ओडपांत घुसपलें जाल्यार—

ताका सत्तेवयलें निखळावपाक भारतीय जनताच पुरो. काँग्रेसची गरज ना.

भारतीय जनतेन 'आमकां नाका जाल्यार आमी कोणाकूय काडून अुडोव' हें हे खेपेचे वेंचणुकेंत दाखोवन दिलां.

भारतीय जनतेच्या ह्या आत्मविस्वाताक सगळ्या लोकशाय—मोगी लोकांनी पोसवण दिवंक जाय.

हो देश ल्हाना—समानांतलो न्हय. अेक अगडबंब विशालकाय देश हो. कितल्याश्या देशांक आसपावन वेवपी अेक खंड—कोन्टिनेन्ट—कसो देश हो. हाचे हजार प्रस्न. तेवूय पांच पांच हजार वर्सांची परंपरा आशिल्ले. असलो हो देश मुठींत धरून ताच्यांत फावडे बदल घडोवन हाडपाक अेका मनशाक केन्ना पुटवपाचें ना जवाहर—लालां सारकेल्या गौरी शिखरा येदें अुत्तुंग व्यक्तिमत्त्व आशिल्ल्या

म्हा-पुरसाक लेगीत ह्या देशाच्या प्रस्नांतलो हजारावो वांटो लेगीत सोडोवंक येवंक ना. ह्या देशाचे प्रस्न सोडोवपाक सामुदायिक पुरूषार्थाची-सामुदायिक नेतृत्वाचीय- गरज आसा. 'सगळ्यांच्या' हातभाराची गरज आसा. ते खातीर नेतृत्व-निमित्तिचे लोकशायीचे प्रक्रियेक सारकी चलूंक दिवंक जाय. हे प्रक्रियेक आडखळ हाडूंक फावना.

नेतृत्व-निमित्तिचें काम काँग्रेस पक्षाचे राजवटींत केन्ना जावंक पावलें ना- जें जालें तें काँग्रेसी भायर जालें. काँग्रेसी भितर सत्या सदां प्रधानमंत्र्यांच्या हातांत अुरल्या. -अेकाच मनशाच्या आनी ताका बरी वायट बुद्द दितल्या ताचे भोंवतणच्या लोकांच्या हातांत भुरली. आयज जें सरकार आयलां ताच्यांत प्रधानमंत्री जावपाची योग्यताय आशिल्ले, अेक आनी दोन न्हय, पंदरा वीस तरी विकल्प आसात. त्या सरकाराचें हें आंग दुबळें असो कांय जाणांचो समज आसा. आनी ह्या विकल्पांच्या भरवंशार 'वेट अॅण्ड सी' म्हणपा-कडेन लोक पावल्यात. खरेपणानशीं राष्ट्रीय आघाडेचें हें दुबळें आंग न्हय, हेंच ताचें खरें घट आंग.

हे तरेन काँग्रेसीत जेन्ना प्रधान-मंत्री जावपाची योग्यताय आशिल्ले धा वीस विकल्प अुबे जातले तेन्नाच काँग्रेस पक्षांत खरी लोकशाय चलपाक लागतली आनी तेन्नाच देशांतूय लोकशाय सारकी चलूंक पावतली.

काँग्रेसीन आतां अंतर्मुख जावचें आनी हो लांब आनी अुजळ परंपरा आशिल्लो पक्ष घट करपाच्या वावराक लागचें. 'आघाडी सरकार पडटलें... वेट अॅण्ड सी' म्हूण बेश्टे नाका जाल्ल्या अुपद्व्यापांत आपणाक घुसपावन घेवचें न्हय.

काँग्रेस घट जावपा खातिरूच खरेपणानशीं दिल्लींतलें नवें सरकार पांच वर्सां तिगूंक जाय. ते पयलींच तें पडलें जाल्यार देशाचें दुर्दैवच म्हणचें पडटलें.

• • •

वेंचणुकांचें राष्ट्रीयकरण

हे मुखारूय वेंचणुको अश्योच जातल्यो? जाल्यार म्हणूंक जाय : लोकशायेक ह्या देशांत व्हडलोसो फुडार ना.

विरोधी पंगडांच्यो सभा मोडून घालप, अमक्याकूच मतां घालात... 'ना जाल्यार...' हे तरेचो मतदारांक भंय घालप, मतदार केन्द्रां 'कॅप्चर' हें सगळें कितें दाखोवन दिता? आमी आमकां लोकांचेर, तांचे अितसे आड, थापूंक सोदतात, हेंच मू?

असल्यांक लोकशाय न्हय.

हो आगळिको चुकोवपा खातीर वेंचणुको घेवपाचे पद्धतींतूच कांय मुळावे बदल घडोवन हाडचे पडटले. कांय गजाली वेंचणूक आयोगानूच करच्यो पडटल्यो.

कसले बदल घडोवन हाडचे पडटले?

पयले सुवातेर : वेंचणुकां पयलीं तीन म्हयने तरी सगळे कडेन राष्ट्रपतिची राजवट हाडची पडटली. म्हणटकूच, आयज सत्येर आशिल्लो पंगड जो सरकारी नोकरांचो आनी पोलिसांचो आपणाल्या

फायद्या खातीर जाय तसो लाव करून घेता तो, ताका करूंक मेळचो ना.

वेंचणुको खऱ्या अर्थान 'मेकळेपणान' जावंक पावतल्यो. वेंचणुकांच्या कामाक आयिल्ल्या सरकारी नोकरांक आनी पोलिसांक सरकारी पंगड आनी विरोधी पंगड 'सारकेच' दिसतले आनी ते कोणाक मतां दिवपाच्या केन्द्राचेर तशेच हेर कडेन मस्ती आनी आडांगपणां करूंक दिवचे नात.

दुसरे सुवातेर : मतां दिवपाखातीर बुथांची वेवस्ता आसता ती बदलून अशी एक दुसरी वेवस्ता जावंक जाय की ती भोंवती 'म्हळचार 'Mobile' आसूंक जाय. हाका लागून दोन गजाली घडून येतल्यो :-

२. आयज जें चडांत चड साठ-सत्तर प्रतिशत मतदान जाता ताचे बदला शंबर प्रतिशत मतदान जावंक पावतलें आनी जो वेंचून येतलो तो शंबरांतल्या शंबर लोकां भितरल्या चडांत चड लोकांनी वेंचून हाडिल्लो, खरेल्या अर्थान 'लोकांचो प्रतिनिधी' आसतलो. आनी सगळ्यांत म्हत्वाचें-

२. मतां घेवपा खातीर मतां पेटयां बदला कम्प्यूटराचो आधार घेवंक जाय. म्हणटकूच 'बाद' मत अेकूय मेळचें ना. आनी आयज कांय पक्षाचे गुंड मतदान केन्द्रांत भितर सरून मतपत्रिका अधिकाऱ्यांच्या हातांतल्यान झोंबून घेतात आनी तांचेर आपणाल्या पक्षाचो छाप मारून त्या मतां-पेटयेंत अुडयतात हाका बूथ कॅप्चरिंग म्हणटात तसलें कितेंच जावंक पावचें ना.

तिसरे सुवातेर : मत दिवपाक जो मनीस येता तो तोच म्हणपाचें वळखून घेवपाक जण अेल्या मतदाराक वेंचणूक आयो-गान 'वळख-पत्र' (आइडेन्टिटी कार्ड) दिवंक जाय. म्हणटकूच अेल्याच्या नांवान दुसरो मत दिवंक पावचो ना आनी अुमेदवाराक सगळ्यांचीं कार्डां तयार करून घेवचीं पडटात तीं घेवचीं पडची नात. तो ह्या जंवजाळांतल्यान मेकळो जातलो.

चवथी गजाल : प्रचाराच्या नांवान आयज लाअुड-स्पीकर जो कितलेशे दीस धुमशेणां कांडटा ताचेर बंदी हाडपाची. तीच गजाल वहानांची. मोटारी, रिक्शासारक्या वाहनांक लागून जें इंधन जळटा ताचेरच कोटयांनी रूपये खर्च जातात. आनी अितलेंय करून असल्या प्रचारान कोणाचीच मतां बदलनात. ताकाय कितेंय तरी दुसरो पर्याय सोदपाची गरज आसा.

हांगा अिंग्लंडाची देख घेवपाची. थंय प्रचाराच्या नांवान 'बोवाळ' जायना. लाअुड-स्पीकर लावन रस्त्यांवयल्यान कोणाकूच किळांच्यो मारूंक मेळनात. 'पब्लिक न्यूसंस' कायद्यान लाअुड-स्पीकर वापरतल्याक दंड जाता.

हांगाय हीच नीत चलोवपाची. म्हणटकूच प्रचारतंत्रांत बदल घडून येतलो.

पांचवी गजाल : प्रचार सभा वेंचणूक आयोगानूच घडोवन हाडूंक जाय. अेका अेका मतदार संघांत पांच सात सुवातो वेंचून काडूंक जाय आनी थंय सगळ्या अुमेदवारांक अेके माचयेर

हाडून ' सांगात आतां, लोकानी तुमकां मतां कित्याक दिवंची तें ' अशें सांगून ताचीं अलोवपां घडोवन हाडूंक जाय.

हाका लागून दुसऱ्यांचीं मतां आयकून घेवपाची आनी स्वतंत्र रितीन चितपाची लोकांक संवय जातली.

अुण्यांत अुणें अितलें घडून आयलें जाल्यार अुमेदवाराचो कितलो तरी खर्च आनी त्रास वांचतलो. तांचे मुखार, मागीर, घरां घरांनी वचून लोकांक समजावन संगपाचेंच अेक काम अुरुतलें. आनी वेंचणुकेंत हेंच खरें आनी म्हत्वाचें काम अशें थरतलें.

आतां मेरेन ह्या देशांत णव वेंचणुको जाल्यो. णव वेंचणुकांचो अणभव वेंचणुकेच्या तंत्रांत- ताचे रितींत- बदल घडोवन हाडपाक खुबच म्हणूंक जाय. असले कितलेशे बदल घडोवन हाडप आयज गरजेचें जावन पडलां. फकत पक्षांतराचेर बंदी हाडली म्हूण भागना. अेकवीस वर्सां वदला अठरा वर्सां पिरायेवेल्या भुरग्यांक मतदानाचो अधिकार दिलो म्हणुनय भागना. लोकशायेचे वाडीक ज्यो ज्यो गजाली बादा हाडटात त्यो सगळ्यो कायद्यानूच पयस जावंक जाय.

राजाजीच्या उतरांनी सांगचें जाल्यार-

वेंचणुकांचें ' राष्ट्रीयकरण ' जावंक जाय.

० ० ०

आदोगाद धाडले ; न्यायाधीश खंयच्यान धरून हाडपाचो ?

' आमचे ' लोक आमी वेंचून दिले. ते आतां विधानसभेंत कोणाचीं कामां करतले ? ' आमचीं 'च मू ?

म्हळ्यार, विधानसभेंत आमी आमचे आदोगाद धाडून दिल्यात असो हाचो अर्थ जालो.

धरूंया, दोगां भावां मजगतीं धोशी अुपरासल्यो. तांकां त्यो भितरलेभितर - वा कोणाचेय मध्यस्थीन- पालावंक आयल्यो नात जाल्यार ते कितें करतले ?

कोर्टांत- न्यायालयांत- वतले ह्य मू ? न्यायालयांत वतकूच दोगूय जाण आपापणाले आदोगाद नेमतले आनी न्यायालयांत दोगूय आपापणाल्या क्लायंटाखातीर झगडटले. अेकल्याचो आदोगाद दुसऱ्याच्या हिताचें चितचो ना. दुसऱ्याचोय आदोगाद पयल्याचें लुकसान जाता काय कितें तें पळोवचो ना.

आदोगादांचें काम आपणाल्या क्लायंटाचें हित पळोवपाचें. न्याय दिवपाचें न्हय.

न्यायालयांत न्याय दिवपाचें काम न्यायाधीश करता. तो दोनूय वसल्या आदोगादांचें म्हणणें आयकून घेता. तें सारकें बरें तजिंता. आनी निमाणे तटस्थपणान आपणालो निकाल दिता.

आनी हो निकाल तटस्थ जाल्ल्यान दोगांकूय मानून घेवचो पडटा.

हे न्यायपद्धते बदला, धरूंया, आमी दुसरी अेक न्यायपद्धत वेंचून काडिल्ली. आनी म्हळ्ळें- हांगा आदोगादांनी आपापणालें म्हणणें मांडचें आनी निमाणे भौमतान निर्णय घेवंचो.

जाल्यार कसले तरेचो न्याय मेळटलो ?

आमी विधान सभेंत ज्या कोणांक धाडून दिल्यात ते सगळे त्या त्या मतदार संघाचे आदोगाद. ' आमचीं ' कामां करपाक आमी तांकां धाडल्यात. ते आमचीं कामां करतीत घडये. चडशीं आयज मेरेन सगळ्यांनी केल्यां तशीं आपणालींच कामां करतले.

सगळ्यांच्या बऱ्याचीं कामां करतले व्हय ?

सगळ्यांच्या बऱ्याचीं कामां करपाक थंय ' गोंय 'चे प्रतिनिधी पावूंक जाय आशिल्ले. पावल्यात ते पिरवळचे, मडकयचे, कुंकळ्ळेचे मुरगांवचे- आमच्या चाळीस मतदार संघांचे.

' गोंय 'चो प्रतिनिधी थंय कोण पावला ?

चाळीसूय जेन्ना भौमतान निर्णय घेतले तेन्ना तो न्याय आयज चलता ते न्याय पद्धते सारको तटस्थ आसतलो काय जे दुसरे तरेचे न्याय पद्धतेचो आमी वयर अुल्लेख केला ते तरेचो भौमताचो न्याय आसतलो ?

तटस्थ न्याय दिवपी न्यायाधीश हांच्यांतलो कोण आसतलो ?

आमी आदोगाद धाडल्यात ; न्यायाधीश खंयच्यान धरून हाडपाचो ?

० ० ०

कोंकणीचो फुडार

' प्रजेच्या आवाजा 'च्या रुपान कोंकणीभक्त अेकठांय आयिल्ले ते वेंचणुको येवपाक हे वटेन ते वटेन शिपडले. बरेचशे काँग्रेसीत गेले. कांय जाण गोलपांत गेले. कांय अपक्षां खातीर वाव-रूंक लागले. कांय कडेक रावले.

ह्या गोंदळांत कोंकणी शेणूंक ना मू ? थंय दिसपाक लागला.

अेक गजाल निश्चित : जेमेरेन कोंकणी आठवे वळेरेंत पावना तेमेरेन कोंकणीचो अेकवट फुटूंक जायना. जेमेरेन कोंकणी राजकार-भारांत वापरपाची प्रक्रिया सुरू जायना ते मेरेनूय कोंकणीचो अेकवट भंगूंक फावना.

कोंकणीक दोन थंय आसात-

अेक, गोंयच्या विकासाच्या नांवान गोंयांत येवन गर्दी करून रावतल्या गोंयां भायल्या लोकांचो आनी-

दोन, सत्येर येतल्या लोकांचो भाशे विशिंचे अुदासीनतायेचो.

कोंकणीचे तकलेर राजभाशेचो मुकूट चडयलो म्हूण भागना. अिग्रजीच्या हातांत आशिल्लो राजदंड कोंकणीच्या हातांत येवंक जाय. तो जेमेरेन येना ते मेरेन ' शिकिल्ल्या वेकार गोंयकारांचो ' अंकडी अुणो जावपाची अिल्लीय आस्त ना. सरकारी नोकऱ्यो मेळपाक कोंकणी सक्तीची करूंक जाय. गोंयचो भितरलो राजकार-भार कोंकणींतल्यान चलूंक जाय.

कांय जाण म्हणटात : राजकारभार कोंकणींतल्यान चल्लो जाल्यार जांची नवी लिपी शिकपाची पिराय अुरूंक ना त्या जाणट्यां सरकारी कर्मचाऱ्यां खातीर रोमी लिपिची सवलत कांय वर्सां दवरूंक जाय. आमचे तकलेर मराठीची तरसाद हुमकळटा ती हुणकळ नाशिल्ली जाल्यार ही सवलत दिवपाक खासा आमीच

मुखार सरतले आशिल्ले. कोणाचे मागणेची वाट पळेत बसचे नाशिल्ले. पुणून जेमेरेन मराठीची तरसाद हुमकळटा तेमेरेन रोमी-वाल्यांनी अक लक्षांत दवरचें : रोमीक जो सवलत मेळटली ती सवलत मराठीय आपणा खातीर घेतली. रोमीच्या आडोसांन रावन मराठी हांगा आपणाले हातपांय पसरावंक लागतली. आनी तिका आमच्यांनी ना म्हणूंक जावचें ना. कित्याक, रोमीची जशी अक परंपरा गोंयांत चलता तशी मराठीचीय चलता. रोमीची परंपरा चारशें वर्सांची, जाल्यार मराठीची परंपरा हजार देड हजार वर्सांची. परंपरेक मान दिवन निर्णय घेवपाचे आमत जाल्यार मराठीक हांगा आमी दवरचे नात म्हणपाचो नैतिक अधिकार कोणाक मेळचो ना.

काकासाहेबांनी चाळीस वर्सा पयलीं सांगिल्लें : दोनूय परंपरेच्या लोकांनी आपापणाल्यो परंपरा चलोवच्यो. पुणून तेच बरोबर दोनूय परंपरेंतल्या लोकांनी अकठांय येवन अक तिसरी परंपरा सुरू करची- नागरी कोंकणीची. जाल्यार अक दीस ह्यो दोनूय भाशेक न्हंयो समुद्राक येवन मेळटल्यो. नाजाल्यार मदींच आटटल्यो.

मराठी परंपरेंत वाडिल्ल्या आमी कोंकणी भक्तांनी आपणाली खाशेली अशी अक नवी परंपरा निर्माण करपा खातीर हजार देड हजार वर्सांची आपणाली मराठी परंपरा सोडली. रोमी परंपरेंत वाडिल्ले कोंकणी मोगी आपणाली फकत चारशीं वर्सांची परंपरा घट धरून बसतले ? समा जावचें ना.

इतिहास- विधात्यान तांचे मुखार अक आह्वान दवरलां- तुमकां रोमी जाय ? मराठी हांगा अुरतली, तुमकां मराठी नाका ? जाल्यार रोमीक सोडपाक धीरान मुखार सरात.

इतिहास- विधात्याचें हें आह्वान आमी आंगार घेतले जाल्यार कोंकणी भक्तांचो -रोमी नागरी दोनूय पंगडांतल्या कोंकणी मोग्यांचो-अकवट आमी कसोच भंगूंक दिवंक जायना.

० ० ०

कुली, हमाल, वावराडचो, भंगी

जपानांत आमी दोन म्हयने भोंवले- आगगाडयेन. खंयच्याच स्टेशनार आमी कुली वा हमाल पळेलो ना.

युरोप अमेरिकेंतूय अशेंच आसतलें. खंयच हमाल वा कुली मेळचो ना.

हमाल कुली नाशिल्ल्यान सगळे प्रवासी आपापणालें सामान आपुणूच अुबारून व्हरतात आनी सामान आपणाकूच अुबारचें पडटा जाल्ल्यान जण अकलो आपणाच्यान अुबारूंक जायत येदेंच बॅग प्रवासाक घेवन वता.

जपानांत अण अकलो आपणालो कुली, आपणालो हमाल.

जपानांत आमी वावराडीय कोणागेर पळेली ना.

ना म्हळचार, ओसाकाच्या अका भारतीय व्यापाऱ्यागेर पळेली. ती दिसांक दोन फावटी येताली- आपणालेच खाशेले मोटारीन. आनी दोनूय खेपे अर्द अर्द वर काम करून म्हयन्याक सुमार देड हजार रुपयाचो पगार घेवन वताली.

जपानांत जपानी लोकांगेर वावराडचो नात. वावराडेचें काम घरचीं सगळीं मनशां सांगातान करतात. आनी वावराडेचें काम घरच्याच मनशांक करचें पडिल्ल्यान घरांत लोक अुण्यांत अुणीं आयदनां वापरतात.

जपानाची संस्कृताय म्हणुंया urban- शारांची. चीन आमच्या देशा सारकें. लाखांनी गांवांचें. थंयूय आमी कोणागेर वावराडी पळेली ना. थंयूय खंयच हमाल, कुली पळेलो ना.

तें कित्याक, थंय आमी कोणागेर भंगीय पळेलो ना. चिनांत गांवांनी फोस्सां पावूंक नात- सददां निवळ करपाचे पायखिळे आसात. आनी ते अितले निवळ आसतात की दुसऱ्या दिसा ते निवळ करपाक घरचीं मनशां मात् लेगीत अनमननातः

चिनांत जण अकलो आपणालो हमाल, आपणालो कुली, आपणालो चाकर, आपणालो भंगी.

कुली, हमाल, वावराडचो, चेडे, चेडवां, भंगी- हे ' प्राणी ' आमच्याच देशांत पळोवंचे. तेवूय घे म्हूण. मुम्बय, दिल्ली, कलकत्या- सारकेल्या शारांत लेगीत हे ' प्राणी ' पळोवंक मेळटात.

' सभ्य ' देशांत खंयच मेळचे नात.

आमी आमकां हालीं ' सुधारलेले ' मानपाक लागल्यात. आपणाक ' मोडर्न ' लेखपाक लागल्यात. पुणून-

सरंजामशायेच्या संस्कारांतल्यान आमी अजून मेकळे जावंक नात.

जण अकल्यान आपणालो कुली जावचें, जण अकल्यान रांदपाच्या आनी वावराडेच्या कामाची संवय लावन घेवची, जण अकल्यान आपणालो नोकर जावचो, भंगी जावचो, ही देख- हो आदर्श- ह्या भारतवर्षांत अकेच कडेन पळोवपाक मेळ्ळा : गांधीजींच्या सेवानाम आसमांत. वा म्हणुंया, देशांत जंय जंय गांधी आसून चलतात थंयच फकत.

थंय जण अकलो आपणालें काम आपुणूच करता. आपुणूच घरांत सान्न मारता. आपुणूच आपणाले काडे अुमळटा, आपुणूच आपणालो पायखिळोय निवळ करता. जयप्रकाश नारायणांकलेगीत आमी हीं कामां करतना पळेल्यात. तें कित्याक, ह्या आसामी संस्कारांत वाडिल्ले राजेनबाबू राष्ट्रपती जावन दिल्लीच्या राष्ट्रपती - भवनांत रावपाक लागले तेन्ना न्हाले अुपरांत मान्यांतल्यान भायर सरतना आपणालें पुडवें आनी आपणालो सदरो आपल्याच हातांनी अुमळून खंय भायर येताले.

राजाजीय ह्या नेमाक आयुष्यभर पाळो दीत आयिल्ले.

आतां हीं सगळीं कामां सगळे सभ्य देश करपाक लागले जाल्यार गांधीचे आदर्श out of date आशिल्ले अशें खंयच्या तोंडान म्हणपाचें ?

आमी जेन्ना आमचेच कुली, आमचेच चाकर, आमचेच भंगी जातले तेन्ना आमच्यो संबंदीय आपशेच बदलतल्यो. आमी प्रवासाक वतना तितलेंच सामान घेवन वतलें, जितलें आमच्यांनी अुबारूंक जातलें. आमी घरांत तितलीच आयदनां वापरतले, जितली आमकां घांसूंक सोंपीं जातलीं. अुमळपाक सोंपें जावचें म्हूण कपडेय आमी

चडशे म्हेळे जावंक दिवचे नात. आमच्यो संबंदो मुळाथावन बदलतल्यो.

आनी जेन्ना आमी आमचेच भंगी जातले तेन्ना पायखिळे तर आमी निवळ दवरतलेच. पुणून तेच बरोबर वचत थंय घाण करून दवरपाची जी संवय आमकां जाल्या ते संवयेंतल्यानूय मेकळे जातले.

आमचीं कामां आमीच करपाक लागतले तेन्ना खरेल्या अर्थान आमी सभ्य जातले. खरेल्या अर्थान modern जातले.

आमची life style च पुराय बदलतली.

देशांत कुली, हमाल, वावराड्यो, नोकर, चाकर, भंगी आसप हाचे सारकी दुसरी लज ना.

चा. फा ...

आंक प्रेसांतल्यान भायर सरपाक, कवी चा. फा. द कोस्तांक साहित्य अकादेमीची तसरीप मेळिल्ल्याची खबर छापून आयली.

मुम्बय आकाशवाणीर कोंकणी कार्यावळी सुरू जाल्ल्यो तेन्ना पसूनची आमची वळख. कोंकणीतले अक बऱ्यांतले बरे कवी म्हूण पयलीं वळख जाल्ली. उपरांत वळख वाडत गेली तशीं तशीं तांच्या व्यक्तिवाचीं दुसरीं कितलींशीं तासां नदरेंत भरपाक लागलीं. चा. फा अक बऱ्यांतले बरे पत्रकार म्हूण कळ्ळें. ते 'पयणारी' चे संपादक आशिल्ले आनी पयणारी साठ सत्तर हजार लोक वाचताले. चा. फाचें गद्य हें कोंकणी गद्याचो बऱ्यांतलो बरो नमुनो म्हूण लोक चड रुचीन वाचतात म्हणपाचें कळ्ळें. आमगेल्या कवींक फकत कविताच बरोवंक येतात. गद्य म्हणिनाफुडें ते नाक मुड्डीतात. तरी नशीब, अल्यतात तें गद्यान म्हूण. चा. फा कवीय बरे आनी गद्यकारूय बरे. नाटककार म्हणुनय बऱ्यांतले बरे. मुम्बयत तांचें अक नाटक पळेल्लें. नांवाचो अंगडास जायना. तेन्नाच कोंकणीत मोट्यांतलो मोटो नाटककार आसा म्हणपाचें कळून काळजाक थाकाय भोगिल्ली.

'पयणारी' पत्रांतल्यान ते कांय चळवळीय चलयताले. समाजांत जें कितें कुस्कें, नश्टें, पाडें आसा तें सगळें भायर काडून अडोवंक जाय हे पोटतिडकीन ते ह्यो चळवळी चलयताले. म्हळ्यार, ते फकत बरोवन संतोस मानपी नाशिल्ले. कृतिशीळ मनीस आशिल्ले. दोती 'dowry' आड तांणी अक चळवळ मुम्बयंत सुरू केल्ली. जीं लग्नां दोत दिवन वा दोत घेवन जातालीं त्या लग्नांक ते कांय भुरग्यांक घेवन वतले आनी काळे बावटे घेवन निदर्शनां करताले.

चाफाचे संकल्प-शक्तिचोय तेच मुस्तींत आमकां अदमास आयिल्लो. तांच्या दोळ्यांर दाट भिंगांचें आँकळ आसतालें. वाचता आसतना आँकळ काडून कागद दोळ्यां म्हऱ्यांत व्हरून वाचताले. हेन्नी बेंजामीन नांवाच्या अका लेखकाचें 'बॅटर साबिट विदाअुट ग्लासिस्' नांवाचें अक पुस्तक ते मुस्तींत गाजतालें. चाफांनी तें हाडून वाचलें आनी पुस्तकांत सांगिल्ले सगळे दोळ्यांचे व्यायाम करून तांणी आँकळ काडून अडयलें. स म्हयन्यां भितर तांची आभि-साबिट 'नॉर्मल' जाल्ली.

हो मनीस मनार घेत जाल्यार केदेंय कर्तुत्व करीत हे तरेचो अक विस्वास तांणी आमच्यांत जागयल्लो.

मुम्बय सोडून ते मंगळुराक गेले. मंगळुरांतूय तांगेली साहित्य सेवा खंड पडतासतना चलत रावली. पुणून साहित्य-सेवेवांगडाच तांचो समाजांतलें कुस्कें, नश्टें, पाडें ना करपाचो वावरूय अका सारको चला रावलो.

तांणी कॅथलिक चर्चाचेरूय हात घालो.

आनी छळ मोलावन घेतलो.

चाफांक खंयच 'तडजोड' करूंक आयली ना. ते तत्वांक धरून रावले आनी जो कितें छळ वांट्याक येता तो सोंशीत रावले. चाफा हे चाफा-वेव्हारवादी न्हय. क्रान्तिकारी. विचारान तशे आचारान. म्हणुनच ते आमकां प्रिय.

ज्या पुस्तकाक तसरीप मेळ्ळ्या तें आमच्या जाग प्रकाशनांतूच अजवाडायलां. तांचे फाटल्यान लागून लागून तें आमकां मेळ्ळां. सुमार तीन वर्सां लागलीं आमकां तांगेल्यो कविता नांचे कडल्यान घेतासर. तांकां आपणाल्यो कविता खंय पडल्यात हाची सारकी खबर लेगीत नाशिल्ली. असलो निःस्पृह मनीसच आमकां कोंकणी साहित्याच्या मळार पळोवंक मेळूंक ना.

चाफांच्या कवितांक मनोहररायांनी कोंकणी कवितेचें 'अक नवें पान' म्हळां आनी हें वर्णन यथार्थ जालां अशें आमचें मत जालां. चाफांच्यो कविता फकत चाफांनीच बरोवपाच्यो. हेरांक कोणाक जमच्यो नात असल्यो. सगळ्यां परस आगळ्यो वेगळ्यो. खंयचेय भाशेक भौमान जोडून दितीत असल्यो.

साहित्य अकादेमीचे तसरीपेन चाफा व्हड जावंक नात. अुरफाटी, तांकां तसरीप दिवन साहित्य अकादेमी व्हड जाल्या.

दुदेंव 'आमचें-आमी' तीन चार लिपयांच्या वगटींनी बंदिस्त जाल्यांत. आमचे मजगतच्यो ह्यो लिपयांच्यो वण्टी मोडून आमी 'अक भास, अक लिपी' ह्या सुतान आमकां बांदूंक पाविल्ले जाल्यार 'अक साहित्य, अक समाज' ह्या रूपान आमी वयर सरतले आशिल्ले, सघटित जातले आशिल्ले. तेन्ना चाफांक देवगडापसून कोचीन मेरेनच्या कोंकणी समाजांत आमचे सगळ्यांत व्हड कवी, सगळ्यांत व्हड गद्यकार, सगळ्यांत व्हड नाटककार-सगळ्यांत व्हड गोंयकार म्हूण लोक वळवूंक पावतले आशिल्ले.

आनी तांच्या व्हडपणान आमीय व्हड जातले आशिल्ले.

चाफांक साहित्य अकादेमी फुडलो ज्ञानपीठ पुरस्कार मेळूं. ते मेरेन तांकां देव आयुष्य आनी आरोग्य दिवं.

- कोडू जावं येतालें तेन्ना गोडसाणेन वागले.

० ० ०

- सत्य अल्यतल्याक अक घोडो हाडून दी. ताका थंयच्यान पळून वचपाक तो अपकारा पडटलो. ना जाल्यार-

० ० ०

वाचपी कळयतात....

विशय : कोंकणीचें राजकर्ण

संपादपी 'जाग' हांकां,

'जागा' चो डिसेंबराचो आंक हातांत पडटलो आनी तातूंत गोंयांत ज्यो हालीं वेंचणुको जाल्यो तांचे विशींची तुमची प्रतिक्रिया वाचूंक मेळटली म्हूण रावतां.

खरेपणानशीं कोंकणी चळवळींतल्या म्हालगड्यांचे देखीन आनी सांगणेन हांवूय काँग्रेसींत भितर सरिल्लो. पुणून तिकेटी वांट्टा आसतना काँग्रेसीन आमची जी X X मारली ती पळोवन म्हाका काँग्रेसीच्या फुडाऱ्यां परस तुमची- आमच्या म्हालगड्यांची- तिडक मारली. कोंकणी भक्तांक कसलेंच म्हत्व ना हें काँग्रेसीन सगळ्यांक भितर घेवन दाखोवन दिलें.

आमची धांकिल्ली मूठ अुकती जाली.

'प्रजेच्या आवाजा'चे फुडारी हाचो सूड घेतले आनी काँग्रेसीक बुद्द शिकयतले अशें हांव मानतालों. काँग्रेसींत भितर सरिल्ले सगळे कोंकणी भक्त काँग्रेसीचेर खोंट मारून भायर आयिल्ले जाल्यार कितेंच आवाजाचें नाशिल्लें. पुणून कोंकणीचे तुमी सगळे म्हालगडे 'घोव खोजो जावं, पुणून कुकमाक आधार' ह्या न्यायान चलिल्ले दिश्टी पडले. अतलेंच न्हय, तर जांकां 'फटींग' म्हूण आमी राजभास आन्दोलना वेळार पाचारताले तांच्या सांगातान प्रचार करपाक लागले. हांसचें काय रडचें तेंच समजना जालें. राण्यांचेंच कौतूक दिसलें. वेसणां घालून 'बांगर बैलांक लेगीत आपणा वांगडा भोंवडावपाची तांक तांच्यांत आसा ती ताणे दाखोवन दिली.

तिकेटी कोणाकोणाक दिल्यात तें पळेल्यारूय काँग्रेसचें सरकार भोवमतान आयलें जाल्यारूय तें आमचें सरकार आसचें ना हें स्पस्ट जाल्लें. राण्यांचें सरकार आनी खलपालें सरकार हांच्यांत कसलोच फरक ना हें सगळ्यांक दिसून आयिल्लें. अश्या हातूंत फकत आमी काँग्रेसींत गेल्यात म्हूण काँग्रेसीक हाडूंक जाय असो हट धरपांत अर्थ नाशिल्लो. 'मोर लाँयल दॅन द किंग हिम-सेल्फ' अशें तुमी दाखोवन दिलें.

कोंकणी भक्तांचो काँग्रेसीन विस्वासघात केला म्हूण आमी तिका बुद्द शिकोवपाक दोन चार कडेन 'आमचे' अुमेदवार अुवे केल्ले जाल्यार ते वेंचून येतले आशिल्ले हे विशीं म्हाका दुबावूच ना. वेंचून आयले अुपरांत हेच काँग्रेसचे फुडारी आयज दोतोर

जाग : डिसेंबर १९८९

पेगादांक मसको मारतात तशे आमच्याय जैतवंत अुमेदवारांक मसको मानपाक धांवत आमच्याय पांयांकडेन येतले आशिल्ले, हेय विशीं म्हाका दुबाव ना.

काँग्रेसीतलें कोंकणी नेतृत्व साफ दुबळें थरलें.

जंय जंय काँग्रेसीक मार पडलो थंय थंयच्या मुखेलमंत्र्यांनी राजिनामो दिलो. थंय थंय नवे मुखेलमंत्री काँग्रेसीन नेमले. गोंयचे काँग्रेसीक फोंडांत अुडोवपाचें काम आमच्या मुखेलमंत्र्यान केल्लें आसतना ते खंयच्या तोंडान आपणाक पर्थून मुखेल-मंत्री जावपाचें आसा अशें म्हणटात ? हेरां कोणाक हांव शिणना. पूण कोंकणीचे जे म्हालगडे आयज काँग्रेसींत आसात तांच्यातलो अेकलोय सभागी 'ना, आमी ह्या मनशाक पर्थून मुखेल मंत्री जावंक दिवचे नात' अशें कशें म्हणिना ? 'प्रजेच्या आवाजा'ची कोणे गची अंदिल्या काय कितें ?

हालींसाराक म्हाका दिसपाक लागलां, कोंकणी चळवळींतल्या आमगेल्या म्हालगड्यांक सगळें समजता. राजकर्ण तांका समजना. योग्य ते निर्णयूच घेवंक येनात. ते पक्षां भायर आशिल्ले तेच बरे आशिल्ले. भायर राविल्ल्यान आपणाल्या कोशंसाक धरून बरे वावुरतले. काँग्रेसींत गेल्ल्यान तांचें तेज ना जालां.

आनीक अेक प्रस्न हांव तुमकां विचारूंक सोदतां-आमी काँग्रेसींत भितर सरपा वांट्याचे म. गो. पक्षांत गेल्ले जाल्यार आमचें कसलें लुक्सान जातलें आशिल्लें ? आमकां फकत कोंकणी भास लागता. हे नदरेन काँग्रेसूय कोंकणीची न्हय आनी म. गो. य न्हय आमकां दोनूय पक्ष सारके. आमी बेश्टो काँग्रेसीक 'आमचो' पक्ष मानलो. आमी मर्गोंत गेल्ले जाल्यार मर्गोंतल्या मराठी वाद्यांचे तरसादेची धार बोथट जावंची नाशिल्ली ? आनी तें कोंकणीच्या फायद्याक पडचें नाशिल्लें ?

मात्शें चिंतात. पर्थून अेक फावट सगळे अेकठांय जायात आनी आमचें खंय चुकलें हाचो सोद घेयात. ना जाल्यार कोंकणीची धडगत ना.

- शैलेश राऊत देसाय

पणजे ८-१२-८९

० ० ०

बिठ्ठोणा, बार्देस-गोंय
ता. ९ डिसेंबर १९८९

संपादक 'जाग' हांकां,

तुमचो जाग हांव नित्यनेमान वाचतां. तांतलें लिखाण विचारांक चालना दिवपी आसता. संपादकीय लेख तर अप्रतिम आसतात. कांय गजालींची आमकां जाणीव लेगीत ना अश्यो तातूंत आसतात. त्यो वाचनाफुडें विचार करपाक उत्तेजन मेळटा. राजकीय तशे सामाजिक प्रस्न तुमी इतले सफाईन आनी सोपे तरेन मांडटात की पयल्याच फाराक वाचकाक 'हें खरे मरे !' अशें दिसूंक लागता. 'आमी हाजेर आजवेर दुसरेच तरेन यवजिताले, ह्या प्रस्नाक दुसरीय बाजू आसा आनी ती अदीक पटपासारकी' अशेंच म्हणपाची

पाळी येता.

पूण इतलें आसुनय राजकीय प्रस्नाचेर तुमी खंयच्या राजकीय पक्षावटेन आसात तें तितलेशें होलमना. काँग्रेसीचे तुमी टिकाकार, म. गो. पक्ष तर तुमकां दोळ्यांमुखार नाका. भा. ज. पा., गोलोप हांचेंय तुमकां सोयरसुतक ना. मागीर राजकी विचारांची तुमची बैठक खंयच्या पक्षावटेन झुकता ? आमच्या सारक्या सामान्य कार्य-कर्त्यांनी खंयचे दिशेन वचपाचें तें कळना. अश्या वेळार फाव ते तरेचें मार्गदर्शन नाशिल्ल्यान अैन त्या हंगामांत म्हळ्यार वेंचणुकां वेळार कसलोच विचार करिनासतना भावनेच्या आहारीं आमी वतांव आनी कित्याय किते करून बसतांव.

‘जाग’ ह्या सगळ्या प्रस्नांचेर जनतेक बरे तरेचें मार्गदर्शन करपाचो प्रयत्न करतलें अशी आशा धरतां आनी ‘ बरें गोंय ’ म्हणटां.

तुमचो

— मनोहर आ. गांवकार

घर

आतां हांव

म्हज्या घरांत ना.

खंयच्या तरी भाड्याचे अगरसाळेंत आसां.

म्हाका भंय दिसता. घरची याद येता.

म्हाका म्हज्या घरा आसनाशें दिसता;

तरीय हांव म्हाकाच समजायतां :

हो म्हजोच देश आनी म्हज्या देशाची ही

अगरसाळ.

आता हांव

म्हज्या खासा घरांत आसां.

कसलेंच परकेपणाचें भास ना.

जाल्यारूय म्हाका भंय दिसता,

कसली तरी याद येता. अशें दिसता—

म्हजें घर आजुनूय पयसच आसा;

तरीय हांव म्हाकाच समजायतां :

हें म्हजेंच घर, हें म्हजेंच जग

आनी तांतली ही म्हजीच भूंय.

— सुदेश शरद लोटलीकार

पुंजा

आज म्हाका-वचचें आसा

समींदरा पार

पुंजावन हाडूंक-माणीक मोतयां

घडोवंक तुका हार.

चान्ने राती वचन वयर

नखेत्रांचे लागसार

घालूंक शतोड नखेत्रांचो

सोबित तुज्या केंसार

भरतेवेळार दर्या देगेर

झेलीन केदीय वसाड

म्हाणोवंक तुका सांगातान

धरून म्होंवाळ हाताक

कोगळा पिल धरून हाडीन

बसलां आम्या रूखार

गीत तुजें रंगोवपाक

आयज ताच्या सुरार

यो बेगीन धादोस जावन

सूर्य वता अस्ताक

जिनसो सगळ्यो आशेल्यात

खुलोवंक तुज्या रुपाक

— भालचंद्र गांवकार

विचारां-धार :

शिक्षण

आयज आमच्या देशांत चलां तें शिक्षण समस्या-प्रधान जायत आसा अशें ताचे परिणाम दिसतात ताचे वरसून निरुपायान म्हणचें पडटा. आमच्या शाळांनी आनी कॉलेजींनी दर वर्सा लाखांनी विद्यार्थी शिक्षण घेवन भायर सरतात. आनी मागीर हेडूंक लागतात एकासारके नोकरेचो सोद घेत. कॉलेजीनी घेतिल्लें शिक्षण तांकां नाकरेची हमी दिता अशें जाल्लें केन्ना दिसना. ह्या देशांत डॉक्टर आनी इंजिनियरय बेकार आसात अशें आयकूंक येता. हाचेवरसूनच सगळें उकतें जाता. नोकरी सोदसोदून मेळना तेन्ना कंटाळतात. जांचे वशिले आसात ते सुट्टात. नात ते तशेच उरतात. फुडें तांचे मदीं निराशेची अभ्रां दिसूंक लागतात आनी अखेरेक हे ना ते तरेन एकदांचो स्फोट जाता.

अशें आसा आमचें आयचें शिक्षण. जाका लागून जीवन समृद्ध तर जायनाच, फका नोकरेखातीर लागता तो दाखलो तें मेळोवन दिता. आनी होय दाखलो कसलो ? जाल्यार ज्या विशयाचें ज्ञान ताणें थोड्या काळाखातीर मेळयल्लें आसता आनी तेंय आसता फकत ३५ टके. असल्या अर्दुकुटें ज्ञान मेळयल्ल्या अर्दुकुट्यांक कामाक कोण लायतलो ? धड ना ज्ञान आनी नाय कामाचो अणभव. अखेरेक बेकार रावपाचें जावं मेळटा तें कसलेंय काम करपाचें तांच्या अदृश्टांतलें चुकना.

तत्वीक कस लावन पळेल्यारय हें शिक्षण दोशमुक्त ना हाचो अणभव येता. पियाजे हो आर्विल्लो क्रान्तीकारी

विचारवंत सांगता, 'Treat a child a child' 'भुरग्याक भुरग्याभशेन वागयात.' 'knowledge is not in a finished form; It develops gradually in human being' 'ज्ञानाक अंतीम स्वरूप नासता. तें ल्हवूल्हवू करून मनीसप्राण्यां मदीं वाडत आसता. फुडें तो म्हणटा., 'Children must not be given adult knowledge.' जाण्ट्यांचें ज्ञान भुरग्यांक दिवंक फावना.' जें शिक्षणाच्या नांवान आयज आमी आमच्या भुरग्यांक दितां. आनी हांगाच आमच्या शिक्षणाची तत्वीक बसका लडबडूंक लागता निखटे विशयच न्हय जाल्यार कांन्हेटांतले जाळवणदार तांकां Mini Adults करपाखातीर युनिफॉर्मच्या नांवान लांब पेन्टीवांगडा टायूय घालून येवपाची सक्ती करतात.

आमच्या देशाक अर्थपूर्ण शिक्षणाची गरज आशिल्ला ती मूळोद्योगी रुपाची, जी आमकां शिक्षणावांगडाच जियेवपाची कळे-चावी प्राप्त करून दितली आसली. ती देणगी आमकां महात्मा गांधीन दिल्ली. पूण तिका आमी 'फंड' म्हळें आनी गंभीरतायेन ताचो विचारच केलो ना. त्या शिक्षणान बेकार रावपाचो प्रस्नच नासलो. ते जिणेचेंच शिक्षण आशिल्लें. आमच्या देशाक फाव तशें. पूण आमी आदर्श घेतलो आमच्या वसाहती राज्यकर्त्यांचो आनी तेच पयलिचे शिक्षणपद्धतीचें वांकडे तिकडें विकृत रूप आयच्या आमच्या शिक्षणांत दिसता.

आमचो शिक्षणक्रम तळागाळाच्या लोकाक वळखनाशिल्ले नोकरशाहा ऑफिसांनी बसून घडयतात. तो जेन्ना गांवचे कार्यकर्ते आनी शिक्षक घडोवंक बसतले तेन्नाच आमच्यो शिक्षणांतल्यो समस्या सुटूंक पावतल्यो.

हॉटेल कीर्ती

बार आनी रिस्टारंट

रावपाची आनी जेवणाखाणाची बेसबरी वेवस्ता - अँयर-कंडिशनड कुडिंची सोय

निरंकाल मार्ग, फोंडें-गोंय ४०३४०१

धनी : विश्वनाथ तु. प्रभु

कीर्ती जनरल स्टोअर्स

निरंकाल मार्ग, फोंडें-गोंय ४०३४०१

धनी : रुद्रेश स. प्रभु

एकवीस सप्टेंबर, १९८९

(सर्गेस्त प्रो. जी. व्ही. कंटक
हांच्या उगडासाक)

मायाचे दीस.

दनधारच्या वेळार

वाटेर तुमी सामकार मेळटात,

उलयतात...

जाल्ली वळख वाडत वता...

एका आयतारा

सकाळीं

हांव 'स्वाती' विल्डींगेचीं सपणां चडटां;

तिसऱ्या मजलवार

तुमचो सुपुल्लो व्ळांक...

एके कुडींत

पुस्तकांनी नीटनेटक्यो भरिल्ल्यो

तीन-चार आलमारी...

दर खेपे

पुर्तुगेज-फ्रेंच-स्पॅनीश लेखक- कवी.

तांच्या साहित्यासंबंदान

वर-देडवर तुमी रगून उलयतात...

हांव फकत

कावळ्याचे कान करून आयकतां आनी

दर खेपे

एके आगळे दृष्टीन

भरिल्लो पोसो घेवन परततां...

एक फावट

मिगेल तोर्गे ह्या पुर्तुगेज कवीची

एक सुंदर कविता- 'खेळणें' -

तुमी इतले तल्लीन जावन,

कवितेच्या आशयाक वेगावन,

वाचून दाखयतात

आनी हांव एके सलील-तनेरींत

पिशेपणाचीं पांखां फुटिल्लेवरी

सवणें कसो उडत घरा येतां...

तुमचो म्हजो सहवास

तसो चड वर्सांचो न्हयच;

जाल्यारूय रोपुल्याचें दिसाकणकर्णीं

झाड जावपाकडेन पाविल्लें आनी

हें अकल्पित धन

तुमचेपसून कितलोसोच पयस आसूनय

हांव सदांकाळ सांबाळटालों...

...हांव गोंयांत.

अकस्मात

तुमच्या दुयेंसाची खबर

एका इश्टाकडल्यान कानार येता...

दुसऱ्या दिसा

तुमच्या समाचाराक हांव हॉस्पिटलांत...

पयले खेपे :

तुमी न्हिदून खाटेचेर... निशेंलेले...

दुसरे खेपे :

चमत्कार जाल्लेवरी

तुमची भलायकी फुलिल्लें फूल कशी !

हांव खोसयेभरीत बोल्सांतली

नवी कोंकणी कविता

तुमकां वाचून दाखयतां...

कवितेचें निमाणें कडवें परतून वाचतां:

' पालवली वात :

फांतोड्डेची भूल

उजवाडाचो धुल्ल

म्हज्या दारां.'

कविता आयकले उपरांत

तुमी उस्फूर्त म्हणटात :

' हो उजवाड सदांचो न्हय,

साप्प वेगळो.'

त्या दिसाची तारीख आशिल्ली :

६ सप्टेंबर, १९८९

आनी जिस्त पंदरा दिसांनी

तुमी तो 'उजवाड'

खऱ्यांनीच पळेलो म्हणपाचें

म्हाका कळटा...

- शंकर रामाणी

नांवांत कितें आसा

— महादेव नाडकर्णी

पयर कितें जालें ? एक ट्रक उमथून खाणींत पडलो. आवाज आयकून लोक धांवले. ट्रक चलयतल्याक कांय जालें ना म हाची चवकशी कोणेंच केली ना. पूण 'ब्रह्मादेव' खाणींत पडलो म्हूण जमिल्ल्या लोकांनी एक पळेंय हुयेली मारल्यो, सोंसपाच्यो न्हय !

उसगांवच्या मोडणार हातींच एक आक्सिदेंत जालो. धारबांदोडेच्यान एक ट्रक ताकतिकेन खाणीर वतालो. आनी म्हापशेंची एक बस मडगांवां वचपाक वताली. बस मोडणार पावपाक ताकतिकेन येवपी ट्रक मुखावेल्यानच बशीक घो कन्न आपटलो. देवादयेन कोण मेलो ना. भोंवतणचे लोक धांवन आयले. 'बेताळान भूतनाथाचें सनकूट फोडलें मरे !' कांय तवनास लोक उलोवंक लागले.

'नांवांत कितें आसा ?' असो व्हडलो साव जाल्लेवरी अकलो दुसऱ्याक प्रस्न विचारता. पूण होच अकलो आपणात्या कोणागेरय भुरगें जालें तर ताका बरें नांव सोदपाच्या बोवाळांत घोसोळ घालूंक सगळ्यांत फुडें आसता. अजाप म्हळ्यार नांवांत जर कांय ना तर हो नाका जाल्लो बोवाळ कित्याक करूंक जाय असो प्रस्न मात अकलोय कोणाक विचारना आनी बोवाळ केलेबगर रावना. बायलां मजगतीं हो नांव दवरपाचो बोवाळ अकवेळ समजूं येता. पूण दादलेय नांव दवरपाक ज्या वेळार बेटेच घेंड घालतात तेन्ना मात अजाप दिसले बगर रावना. पयर तिठ्यार वतना सदुबाबाक वाटेर भिकूदाद आनी पुरशेबाब येताले ते मेळळे.

'ओ भिकूदाद, पुरशेबाब कितें सांगता ? हालीं खोशेंत असो दिसता मरे तो !'—सदुबाबा विचारलें.

'आरे पापया, तुका खबर ना ? पुरशेबाबाक नातू जाला मरे !'—भिकूदाद.

'अशें ! केन्ना ?'—सदुबाबा.

'कितें ! कालच बारसो जालो मोट्या दबाज्यान. फोगेटचो बी मारून ते भाशेन ! हो आनी कितें विचारता—? भिकूदाद.

'आं, अशें सांग ! म्हूण तर पुरशेबाबाक फाटल्या चार दिसांनी पळेलेच ना ! (चिमटेंत धरिल्ली पूड बेगबेगीन नाकांत कोमीत हातफुडें करून) मागीर च्या नाशाल्यार साकर-बिकर दिवन तोंड गोड कर मरे पापया. भुरगेंबाळ बरें आसा मरे ? नांव कितें दवरलां ?'—सदुबाबा.

घरकान्नीन पसऱ्यार सावन हाडूंक सांगिल्ल्यांतलें कितेंय विसरत पूण 'नांव कितें दवरलां ?' हें विचारपाक मात सदुबाब पिरायेचीं साठ वर्सां जालीं तरिकय विसरलो ना ! अजाप न्हय ?

पयले मुस्तींत भुरग्यांक देवांचीं नांवां दवरपाची चाल आसताली. देवांविशींची भक्ती परगटावपाक ती अक माण्णी म्हळ्यार जाता. पूण हीं नांवां घोळोवन घोळोवन आयज लोकांक वीट आयला अशें दिसता. राज्य करपी फोरेनरांक जरी आमी धांवडायले तरिकय आमचे भुंयेंचेर फोरेनरांनी राज्य केल्लें ताचें यादस्तीक म्हूण जावंचे घडये, हालीं फोरेनरांनी नांवां दवरपाची रीत आयल्या. अश्या वेळार नांवांत कितें आसा अशें म्हणपीय सगळ्यांचे मुखार आसतात हें लक्षांत घेवपा सारकें. ताका लागून आयजवेर आवय-बापाय आमी आई-बाप्पा म्हणटाले त्या वांट्याचें मम्मी-प्प्पा म्हणटात. पुडबीं सोडून आमी पेंटां घालूंक लागिल्ल्यान पुर्विल्लो कोणूय पुडवेकार दिसलो की ताका आमी 'बाप्पा' म्हूण गांवठी नांव दवरतात. आख्खो गांव मागीर ताका 'बाप्पा' ह्या नांवानच उलो मारता.

आमी फोरेन नांवां जरी दवरलीं तरी देवांच्या नांवाची आमकां नसाय जाली अशें समजून कोणेंय वायट धरपाची गरज ना. कित्याक, आमच्या काळजांत खंयतरी कोनश्याक देवाविशी थोडीतरी माया आशिल्ल्यान देवांचीं नांवां हालीं आमी बशीक, ट्रकांक बो दवरून भक्ती परगटायतात. ताका लागून ह्या बशींचेर जांव ट्रकांचेर आमचो कितलो तरी मोग आसता. पयर कितें जालें ? अक ट्रक उमथून खाणींत पडलो. आवाज आयकून लोक धांवलें. ट्रक चलयतल्याक कांय जालें ना म हाची चवकशी कोणेंच केली ना. पूण 'ब्रह्मादेव' खाणींत पडलो म्हूण जमिल्ल्या लोकांनी अक पळेंय हुयेल्यो मारल्यो, सोंसपाच्यो न्हय ! ट्रकाक देवाचें नांव दवरूं नाशिल्लें जाल्यार अशें घडत आशिल्लें ? उसगांवच्या मोडणार हालींच अपघात जाल्लो. धारबांदोडेच्यान अक ट्रक ताकतिकेन खाणीर वतालो. आनी म्हापशेंची अक बस मडगांवां वचपाक वेताली. बस मोडणार पावपाक ताकतिकेन येवपी ट्रक मुखावेल्यानच बशीक घो कन्न आपटलो. बशीतले लोक कांय उसळ्ळे, कांय धाडवले, कोणाक धोंगां आयलीं. पूण देवादयेन कोण मेलो ना. भोंवतणचे लोक धांवन आयले. 'बेताळान (ट्रक) भूतनाथाचें (बस) सनकूट फोडलें मरे !' म्हूण कांय जमिल्ले तवनास पोर उलोवंक लागले. बेताळ चलयतल्याक लोकांनी तांवांवन काटलो. पूण ताचें म्हणणें भूतनाथान मोडणार कोन्नो कित्याक वाजयलो ना ?

'कोन्नो जाय ? घे.' अशें म्हूण भूतनाथाच्या अका भक्तान चवताळून बेताळ चलयतल्याचेर अक फुलयलें. मागीर फकत पेटणें.

बेताळ चलयतल्याचेर जण अकल्यान अक अक पोशलें. अकटो जाणटो मर्दे पडलो. हो खंयचे तरी दुर्गेचो भक्त जावंचे. ताणे भूत-नाथाक लुकसाण म्हूण शंबर रुपयांची काणूक बेताळाक दिवंक लायली आनी झगडें मिटयलें. हीं देवांची नांवां दवरिल्ल्यानच इत-त्यार प्रकरण सोंपलें ! नाजाल्यार पुलीस, मागीर पंचनामो, विमो असल्यो कितल्यो भानगडी उब्यो रावत आशिल्ल्यो त्यो त्या देवांकच खबर ! खेरीत वशीतले लोक मात केडेच वळवळ्यांत पडटले आशिल्ले !

तें कितेंय जांव पूण देवांचीं नांवां दवरपाक आमकां कित्याक बीट आयलो काय ? मनांतल्यान कळवळे आशिल्ल्यान हाचेर हांवें म्हजो मेंदू खूब कडयलो. जायत्या जाणकारांकडेन हांवें वितंडवाद घालो. तातूंतल्यान म्हाका कारण कळून आयलें. अयोध्येच्या दशरथ-राजालो येदो व्हडलो अपुरबायेचो राम ! वचत थंय सगळ्यांक जाय जाल्लो ! पूण आयज मुंबय सारकेल्ल्या सुदारिल्ल्या शारांनी राम नांवाचो कोणय दिसलो की 'हो कोणालो घरचाकर रे ?' असो ते पाडे लोक नाकाजाल्लो दळित्री प्रस्न विचारतात. बरे बरे शिकिल्ले सवरिल्लेय बी 'रामा, जमीन पूस रे; रामा, मडवळागेर वचून योरे' अशे ताका रात-दोस हिणसावन नाका पुरो करतात. हें पळोवन मध्यप्रदेश वा उत्तर प्रदेशांतल्या लोकांनी आपणाल्या भुरग्यांक 'राम' हें नांव दवरच्या वांट्याचें 'रामावतार' अशें दवरलें. पूण तेयबी कपलफुटकेच जाले. कित्याक काय म्हळ्यार ह्या रामावतारान फुडें व्हड जातकच कोणाक तरी जितोच मारलो. आनी ताका लागून चवदा वर्सां न्हय पूण पुराय अठरा वर्सांचो वनवास ताका भोगचो पडलो ! तोय बी सितेक वांगडा बहूंक मेळनासतना ! परिणामः राम ह्या नांवाक सगळ्यांनी राम म्हळें. नावडी सिता ! रामाची घरकान्न जाली म्हूण तिचें नांवय लोकांनी उवाळण उडयलें !

गोविंद ह्या नांवानय लोकांचो असोच घात घेतलो ! आमच्या वाडचार गोविंद नांवाचो अकलो आशिल्लो. वाड्यावेल्या सगळ्या लोकांक तो पावतालो. कोणाल्या बायक ब्रिदलो पडलो, तो काड; कोणालें घर शिवूंक जाय, तें शीव; कोणालो जोळोव फोड. हजार तरेचो वावर. केन्नाच वावराक पिरगलो ना. गोविंद म्हळ्यार श्रीकृष्णाचें नांव. कृष्णाचो गोकुळाचेर जितलो मोग तितलोच गोविंद आमच्या वाडचार मोग करी. पूण कोणाक खबर कशी, गोविंदाक वायट लोकांची संगत लागली. आनी तो धंय-दुदाचीं मडकीं फोडपाचीं सोडून रातीचीं वाड्यावेलीं घरां फोडूं लागलो. अकदीस ताका घर फोडटनाच धरलो आनी बंदखणीत उडयलो. उपरांत वाड्यावेले लोक ताका कडशेच लागीं करना जाले. इतलेंच न्हय तर ताच्या करण्यांक लागून गोविंद हें नांवय लोकांमजगतीं वायट जावन पडलें. मागीर आपणाल्या भुरग्यांक ते गोविंद कशे म्हणत ?

कृष्णाचें नांव घेतलें की दौळ्यांमुखार सगळ्यांपयलीं सुदर्शन चक्र घुंवूंक लागता. आमगेत्या वासदेवाच्या कृष्णाचें सुदर्शन, कोण जाणा कित्याक म्हूण, घुंवच नाशिल्लें. त्या वांट्याची तागेली तकली हाली चड घुंवूंक लागिल्ली ! रातयांत लाकीस्त जावपाची ताका वान्सा

जाली. आनी तो भांगरा लगडचो, फेणी बी घांटार व्हरपाक लागलो. चार दीस ताचें बरें जमलें. पूण अक खेप तागेलें कारस्थान बरें शिजलेंच ना. ताका मेटार फेणये-लगड्यां सयत धरलो. ताणे बाबा-पुता कन्न पळेलें. कोणाक बोकडो, हजारोंची मातूक आनी कितें-कितें दिवचें केलें. पूण ताका धरपी दुर्योधन-दुःशासन कशेच बदना जाले. तागेली सगळी शिष्टाय मातयेभरवण जाली. सुमार वर्सभर हो कृष्ण बंद-खणीत पडलो. सुटून येतकर बायल भुरग्यांचें पोट भरूंक ताणे गाडो घालो. ह्या गाड्यार विडयो-सिंगरेटी मेळपा वांट्याच्यो थंय स्ट्टो-मटकोच चड चलूंक लागलो. ताका लागून कोणय कृष्ण म्हळो की ना 'कोण रे, मटकेकार कृष्ण ?' अशें लोक विचारूं लागले. आनी कृष्णाचें नांव इबाड जालें.

पंढरपूरच्या पांडुरंगाक कोण विठोव्वा, म्हणटात कोण विठू म्हणटात. म्हणपी सगळे मायेमोगान उपाट भरिल्ले लोक ते. जिबेर दिसरात तें घोळचें म्हूण आपणाल्या चल्याक कोणें पांडुरंग नांव दवरलें. तो उबो रावन धांवूंक लागतकीर ताची अपुरबाय दिसून पांडुरंगाचें पांडू जालें. अकदीस आवयबापूय पुताक घेवन खंयतरी वचूंक भायर सरलीं. बशीची वाट पळयत तीं थांब्यार उबीं राविल्लीं. इतल्यान मुखार दिशिल्लें सुणें पळोवन पांडुरंग कुतू-कुतू करीत ताचे फाटल्यान धांवूंक लागलो. बापायन भियेवन 'पांडू-पांडू' कन्न उलो मारलो. पेल्यान अक पुलीस उबो आशिल्लो. पांडू म्हणिल्लें आयकून ताचें पित्त तापलें. 'म्हाका पांडू म्हणटा ? राव दाखयतां तुका' अशें म्हूण त्या पांडुरंगासयत ताच्या आवय-बापायक ताणे चावडेर व्हेलें. कसोच आयकना जालो. सबंद दीस तांकां थंय बसोवन तिळसना ताणे सोडून दिलीं, दुसरे फावट पांडू म्हणचो ना अशें बरोवन घेवन ! जालें ना ? सुमार पंचवीस-तीस रुपये ब्हगडावन बापायन पुताचें नांव दुसरें दवरलें !

प्रसंगार रवळनाथाच्या पांयांकडेन खशेंत धांवपी हरशीं आप-णाक चड शाणो समजता. आनी हेरांक तो 'रवळू' थरयता. 'सामकोच रवळू मरे हो !' अशें हिणसायता आसतना ताची जीब मातय आडखळना. हें मुद्दाम गोंयकारांक तरी सांगचें लागना.

हांवें कारणां समजून घेतलीं आनी म्हजीय तकली आतां घुंवूंक लागली. 'नांवांत कितें आसा ?' अशें हांवय आतां म्हणपाक लागलां. म्हजें मत्त तर ह्या खिणाक अशें जालां की आमकां देवांचीं नांवां नाकात. फोरेनय नांवां नाकात. आमी रंबो, जम्बो, टोंगो, मिंगो अशी वेगळेच तरेचीं नांवां दवरपाक जाय. गोंयंत केल्ल्या फोरेन सोसाभाशेन ! देवादयेन देवनागरी बाराखडींत अक्षरां कुचकुचीत आसात. भरशिलीं की जालें ! तुमचें मत्त कितें ?

—❖—

— विसरूं नाकात : लोक ताका गाळी संवंक लागतले आनी त्यो तो सोंसून वोगी रावलो जाल्यार ताका फातरांनी मारतले.

० ० ०

विशाल

— शीला कोळमकार

‘आमी तुगेले ममीलें घर पावसांत बांदुया. मागीर व्हड पावस येतलो. तुगेले ममीलें घर व्हांवन वतलें’ हावें म्हळें.

‘ममी भिजतली?’ ताणें अजापून विचारलें.

‘हय.’

‘मज्जा ! मज्जा !!’ ताणें ताळयो वाजोवन खोशी अक्तायली.

‘तुका ममी मारता ? हावें ताका विचारलें.

‘हय.’

‘कशी मारता ?’

तेन्ना ताणें आपले गाल धरून दाखयले. पांयार मारता तें दाखयलें. फाटीर मारिल्लेवरी केलें. आनी मागीर बशिल्लो तो उबो रावलो आनी ताणें आवय कुल्यार बी मारता तेंय दाखयलें.

मातसो रावन तो घरा गेलो.

रातीं साडे अकरांक कोणें तरी दारार मारलें. उगडून पळेल्यार विशाल. हावें ताका विचारलें. कितें रे ?’

‘ममीलें घर पावसांत नाका.’ तो दोळ्यांत भरून सांगतालो.

विशाल !

शेजारचो भुरगो. म्हजो दोस्त. वय वर्सां अडेज. इतलो व्हड जालो तरी अजून ताका सारकें उलोवंक येना. जीब मातशी जड ताजी. आबयक ममी म्हणटा. बापायक ‘बप्पा’ आनी म्हाका आई. आई तो सारकें म्हणटा.

विशाल गुरो पिट्ट. गुटगुटीत. काळेच आनी कोंगरे कोंगरे केंस. दोळे मोटे मोटे. धवेफुल्ल. चकचकीत. भुंवयो काळचोच. ओंठ

पातळ आनी गुलाबी. हांसता इतलो म्होंवाळ ! कोणाकूय आयडपा सारको भुरगो. मस्तो ! अपुरबायेचो !!

सकाळीं साडेणव धांक तो आमगेर येता. म्हजेबराबर खेळटा. घरा वता. सांजेर परधून अंक खेप येता. तसो तो आमगेर केन्नाय येता. रातच्या साडेअकरांक, बारांक लेगीत... इतलें ताका हांव घरचें आनी लागशिल्लेंशें दिसता.

ताजी जीब जड जाल्ल्यान सोपीं सोपीं उतरां उलयता. आवय हुस्को करता, हो उलयतलो काय ना ? हावें तिका म्हळें, ‘तू ताका नर्सरीत घाल.’

‘हाका मातूय उलोवंक येना. आनी नर्सरीत कितें म्हूण घालूं?’ हावें म्हळें, ‘तू ताका शाळेंत घाल. ताजे बराबरचीं भुरगीं मेळ्ळीं काय ना, तांचें आयकून उलोवंक शिकतलो.’ जालेंय बी तशेंच. आतां तो खुबशी उतरां उलयता. ताजे भाशेंत कितें कितें सांगता. थोडें कळटा. थोडें कळना.

सकाळीं आमगेर आयलो काय तो विचारता, शैयू ? म्हळ्यार शैलू खंय ?

‘शाळेंत गेलो...’

‘कित्याक ?’ ताजो दुसरो प्रस्न.

‘तू शाळेंत वचूं ना ?’ हांव ताका विचारतां.

‘ना न्ही !’

‘कित्याक ?’

‘शाळा मदे’ म्हळ्यार शाळा मंडे. ताका सद्दां शाळा मंडे. मागीर तो बोट भायर दाखोवन विचारता,

‘भायर?’ म्हळ्यार भायर बाल्कनीत उबी रावया ? मागीर बाल्कनीत हांव ताका कदेल अगडून दितां. तो कदेलार उबो रावता आनी ताजी बडबड सुरू जाता. मागीर तो म्हाका सांगता, ‘तो पळे काका’ म्हळ्यार कावळो. मागीर चिमणी, सुणो, माजर, रिक्का (रिक्का) पिमपिम सगळें जाता. मागीर तो उबगता. घरा वता. घरा वतना आमचो अंक बॉल व्हुंक विसरना. हरशीं त्या बॉलाक कोण खायना. पूण विशाल तो बॉल घेवन गेलो काय, आमच्या भुरग्यांकूय तोच बॉल जाय जाता. विशालूय कितें उणो ना. भुरगे शाळेंतल्यान घरा आयले काय तो बॉल घेवन भायर येता. ‘शैयू, इनयऽ बॉल’ अशें म्हणून बॉल तांकां दाखोवन घरा पळून वता. ममी म्हण्यांत गेलो काय शैलू, विनय बॉल काडून घेवचे नात हें ताका खबर आसा.

ताजे खातीर कितेंय हाडलें-जाल्यार तो विचारता, आईक ? म्हळ्यार आईक दाखोवं ? आनी कोणाच्या हयकाराची न्हयकाराची वाट पळे नासतना सरळ आमगेर येता. हाडिल्ली वस्त फक्त म्हाका दाखयता. तागेले वस्तूक आनीक कोणेंय हात लायिल्लो ताका आवडना.

अंक खेप आमी जेवतना तो आयलो. हांव ताका विचारलें, ‘विशाल, तू जेवता ?’

‘ना न्ही !’

‘कित्याक रे?’

‘ममी मारतली’-ताणे सांगलें. म्हाकां दिसलें, खरें आसत. कित्याक, खुबशा आवयांक आपल्या भुरग्यांनी दुसऱ्यागेर जेविल्लें आवडना. आनीक अक खेप आमी जेवतना तो आमगेर आयिल्लो. हांवें ताका जेवता काय म्हूण विचारलें ना. जाल्यार तोच म्हणपाक लागलो, ‘आई, वाड.’

हांवें म्हळें, ‘आरे तुजी ममी तुकां मारतली मरे!’

‘ना न्ही! म्हजी ममी म्हाकां काय म्हणी ना.’

म्हळ्यार ममी मारतली, अलुयतली अशें सांगल्यार आपलीं कामां बेस बरीं जातात, हें ताका खबर आसा.

सदां सांजेर बिल्डिंगांतलीं सगळीं भुरगीं सकयल खेळटात. अक खेप विशालूय सकयल तीन चाकी सायकल चलयतालो. हांवें ताका विचारलें ‘विशाल, हांव तुजे सायकलीर फाटल्यान बसूं?,

‘नाकां’ ताणे म्हळें.

‘बसतां रे.’ अशें म्हूण हांवें तागेले सायकलीच्या फाटल्या सीटार बशिल्लेवरी केलें. तो रडूंक लागलो. हांवें म्हळें, ‘राव तूं! म्हाकां सायकलीर बसूंक दिना न्ही, तूं आमगेर यो. तुका घरांत घेतां जाल्यार पळे.’

रातीकडेन तो आयलो आमगेर. हांवें म्हळें, आतां आमगेर कित्याक आयला तूं? म्हाकां सायकलीर बसूंक दिनाशिल्लो न्ही?’

थंय म्हजो चलो उबो आशिल्लो, ताणे म्हळें, ‘आई, तूं तरी अशी कशी? तो अक ल्हान. ताका अक कांय कळना म्हूण तुकांय बी कळना?’

आमगेर आशिल्ल्यो सगळ्यो वस्तू विशालाल्यो. आनी तागेली मात अकूय वस्त आमची न्हय. अक खेप हांवें तांचें स्टूल हाडिल्लें. तो आमगेर आयिल्लो. ताणे तें पळेलें. ‘आमचें तें. हांव घेवन वतां.’ ताणें सांगलें. तो रडत म्हूण हांवें तांगेलें स्टूल व्हरून दिलें. दुसऱ्या दिसा सकाळीं कोणेतरी आमगेर टीक टीक केलें. दार उगडून पळेत जाल्यार विशाल! ‘कितें रे?’ हांवें ताका विचारलें. ‘टूल जाय?’ ताणे प्रस्न केलो. हांवें तागेले आवयक विचारलें, ‘कितें जादू जाली? विशाल म्हाकां स्टूल जाय काय विचारता!’ तिणें सांगलें. ‘हांवें राती ताका समजावन सांगलें अशें रडचें न्हय म्हूण! तू आईल्यो कितें कितें वस्तू घेवन येता, तेन्ना ती रडटा? तशेंच आमची वस्त तिणे व्हेल्यार तुवें रडूंक फावना.’

सदांच सकाळीं साडेणव धांक झाडूवालो कोयर व्हरूंक येता. तो आयलो काय कोयराचो डबो भितर व्हरपाचें काम विशालालें. झाडूवालो सकाळीं आयलो ना जाल्यार दनपरां येता. तो मेरेन कोयराचे डबे भायरूच आसतात.

अक खेप झाडूवालो आयलोच ना. डबे भायरूच आशिल्ले. सांजेर चारांक सुमार विशालान दारार टिकटोक केलें. इतल्यान ताजें लक्ष डळ्यार गेलें. ताणे डबो उगडलो. कोयर सोंपणार रकयलो आनी डबो भितर व्हेलो. आवयन ताका विचारलें,

‘झाडूवालो आयलो रे?’

‘ना न्ही!’

‘मागीर कोयर खंय गेलो?’

‘भायर.’

ती भायर आयली. भायर येवन पळेत जाल्यार सगळो कोयर सोंपणाचेर. तिका राग आयलो. तिणे अक धपको विशालाले फाटीर घालो. तो व्हडाव्हडान रडूंक लागलो. ताजे मतीन ताणे व्हडलें काम केल्लें. आनी आपल्याक दुपटीन काम पडलें म्हूण आवयन ताका मागिल्लें. विशाल व्हडान रडूंक लागलो. म्हूण हांवें ताका आमगेर हाडलो. हांवें ताका म्हळें, तुकां ममी मारता. ताणे मान हालोवन ‘हय’ म्हळें. हांवें म्हळें, तूं वोगी राव. तुजो पपा आयलो कांय तिजें नांव पपाक सांगुया.’ तरी ताजें रडप थारलें ना. हांवें म्हळें, ‘आमी तुगेले ममीलें घर पावसांत बांदुया. मागीर व्हड पावस येतलो. तुगेले ममीलें घर व्हांवन वतलें.’

‘ममी भिजतली?’ ताणें अजापून विचारलें.

‘हय!’

‘मज्जा! मज्जा!!’ ताणें ताळयो वाजोवन खोशी अुक्तायली.

‘तुकां ममी मारता?’ हांवें ताका विचारलें.

‘हय!’

‘कशी मारता?’

तेन्ना ताणे आपले गाल धरून दाखयले. पायार मारता तें दाखयलें. फाटीर मारिल्ले वरी केलें. आनी मागीर बशिल्लो तो उबो रावलो आनी ताणे आवय कुल्यार बी मारता तेंय दाखयलें.

मातसो रावन तो घरा गेलो.

रातीं साडेअकरांक कोणें तरी दारार मारलें. उगडून पळेल्यार विशाल. हांवें ताका विचारलें,

‘कितें रे?’

‘ममीलें घर पावसांत नाकां.’

‘कित्याक रे? ममीलें घर पावसांतूच बांदुया. ती तुकां मारता न्ही?’

‘पूण नाकां न्ही.’

‘कित्याक रे?’

‘ती भिजतली न्ही?’ तो दोळ्यांत दुकां भरून विचारतालो.

‘बरें. बरें. तिगेलें घर पावसांत बांदुया नाकां.’ अशें हांवें सांगतकीच मागीर तो घरा गेलो.

अक दीस येवन ताणें म्हाकां सांगलें, ‘म्हजो बप्पे.’

‘तुजो पपा घरा आसा?’ हांवें ताका विचारलें.

‘ना न्ही! म्हजो बप्पे.’

‘तूं पपगेर वतलो?’

‘ना न्ही! म्हजो बप्पे!’ ताणे आपलो इल्लोसो हात कप लार मारीत सांगलें. म्हळ्यार तो म्हाकां सारकें सांगतालो आनी म्हाकां तें समजनाशिल्लें. हांवें म्हळें, ‘बप्पे बप्पे कितें करता? कितें तें सारकें सांग न्ही!’

‘बप्पे खबर ना?’ ताणे विचारलें.

‘ना.’

‘केक. फू S’ ताणें सांगलें. म्हळ्यार ताजो बर्थ डे आशिल्लो.

तागेत्या बाढदिसाक हांवें ताका दोन तीन पुस्तकां हाडून दिलीं. अक जनावरांचीं चित्रां आशिल्लें, अक सवण्यांचीं चित्रां आनी अक फुलांचीं चित्रां आशिल्लें पुस्तक दिलें. ताका तीं पुस्तकां आवडलीं. तो तीं पुस्तकां घेवन धांवत आमगेर आयलो. ‘आनी आसा?’ म्हळ्यार आनीक पुस्तकां आसात काय म्हूण तो म्हाकां विचारतालो.

खंय भायर सरून वचपाचें आसल्यार तो कपडे करून पयलीं आमगेर येता. ‘आमी फिल्क वतां. तुकां व्हरिना.’ तो म्हाकां सांगता. मागीर हांव मातशें रडिल्लेवरी करून सांगतां, ‘हांवूय येतां रे! म्हाकां व्हर रे!’

‘तूं घरा राव. तुकां चाँकेट हाडटां.’ तो म्हाकां आश्वासन दिता. अक खेप तागेत्या मामागेर सत्यनारायणाची पुजा आशिल्ली. विशालालीं सगळीं वचूंक भायर सरलीं. विशालाले भयणीन नवो ड्रेस घाल्लो. ती आमगेर म्हाकां तिगेलो नवो ड्रेस दाखोवंक आयली. हांवें म्हळें, ‘मस्त आसा आं तुगेलो ड्रेस!’ खऱ्यांनीस ड्रेस बरो आशिल्लो. विशाल म्हऱ्यांतूच उबो आशिल्लो. ताणे म्हाकां विचारलें, ‘आनी म्हजो?’ हांवें म्हळें, रिनालो ड्रेस बरो S आसा. तुगेलो ड्रेस काय बरो न्हय.’

रोकडो ताजो दुसरो प्रस्न, ‘आनी तुजी साडी?’

त्या दिसा घरा येतासर तांकां रातचीं बारा वाजलीं. हांव कितेंतरी वाचूंक बशिल्लें. विशाल व्हडाव्हडान रडटा म्हूण हांव दार उगडून भायर आयलें. जाल्यार विशालाली आवय आनी बापूय दोगांय हांसूंक लागलीं. हांवें म्हळें, ‘कितें जालें? विशाल कित्याक रडटा?’

विशालाले आवयन सांगलें, ‘आमी घरा आयलीं. पुजेचो प्रमाद विशालाक तुमगेर दिव जाय आशिल्लो. तो प्रसाद घेवन तुमगेर वतालो. हाणे ताका आडायलो. कित्याक, इतले रातीर कोणाल्या दारार मारप समा न्ही म्हूण! हांवें हाका सांगलें तूं विशालाक सोड. तो प्रसाद दिता म्हणटा न्ही, तेन्ना ताका तो दिव दी. तूं कांय म्हणचीना. केल्यान विशालाक जर तूं आडायशीत जाल्यार तो रडटलो. आनी तीच दार उगडून विशाल कित्याक रडटा काय म्हणून पळोवपाक भायर येतली. आनी तूं भायर आयली म्हूण आमकां हांसो आयलो.’

हांवें मागीर विशालाल्या बापायक सांगलें, तो आमगेर केन्नाय येता म्हणीत जाल्यार ताका आडावं नाकात. तो आमगेर केन्नाय आयलो जाल्यार आमकां ताजो राग ना. ल्हान तो. ताजेकडेन भेद ना. मातसो व्हड जालो, ताका कळूंक लागलें काय तो मागीर आमगेर यो रे म्हळ्यार लेगीत येवचोना.

आनी जालेंय बी तशेंच.

हांव आमचे बालकनींत उबें आशिल्लें. इतल्यान पोस्टमन येतना

दिश्टी पडलो. ताका पळोवन दार उगडून हांव भायर आयलें. पळेत जाल्यार सोपणाचेर सगळीं भुरगीं बशिल्लीं आसात. तांतूत विशालय बी. आपल्या पायांचेर दोनूय हात दवरून त्या हातांचेर तकली दवरून वोगगी बसून आसा. भुरग्यांनी आनी गंभीरतायेन बसून रावप? कितें तरी जाल्लें. हांवें तांकां विचारलें ‘कितें रे? कितें जालें तुमचें? वोगगी कित्याक तुमी?’

‘आण्टी, आण्टी, परेशागेर अक दिदी आयलां.’

‘आनी न्ही आण्टी ताजेकडेन पपी आसा.’

‘आण्टी, आण्टी...’ कोण तरी म्हजे साडयेच्यो मिरयो ओडटालो. कोण म्हूण पळेत जाल्यार विशाल! ‘आण्टी, आण्टी, पपी न्ही धवो धवो आनी मोव मोव आसा.’ विशालान सांगलें. विशालान म्हाकां आई म्हळें ना. आण्टी म्हळें. म्हाकां दिसलें बाकिचीं भुरगीं म्हणटात म्हूण विशालयबी म्हाकां आण्टी म्हणटालो.

‘आमी न्ही आण्टी परेशागेर गेल्ली. आमी दारार टिक टिक केलें. जाल्यार न्ही आण्टी ‘परेशान आमकां धांवडायलें.’ विशाल म्हाकां सांगतालो.

परेश! आमच्या वेल्या फ्लॅटांत रावपी, कॉलेजींत वचपी चलो. सांजेर साडेचार पाचांक ताजो आवयबापूय, भाव भयणो बी सद्दां भायर पासयेक वतात. मागीर पानीपुरी, भेळपुरी बी खावन रातच्या साडे आठांक णवांक घरा येतात. ताजे मजगतीं परेश फोन करून आपले मैत्रिणीक आपयतालो. अशे तरेन तागेली ती मैत्रिणी आयिल्ली. तिवूय बी कुत्र्याक भोंवपाक व्हरपाचें निमित्त करून आयिल्ली जांवये. ह्या भुरग्यांनी तिका जिस्तूच पळेलें. तांकां तो धवो, लांब ल्हवेचो कुत्रो आवडलो. तेन्ना ताका पळोवपाक, ताजी अपुरबाय करपाक, ताका हात लावपाक भुरगीं परेशागेर गेल्लीं. असल्या वगतार भुरग्यांक पळोवन परेशाकूय राग येवपाचोच न्ही? ताणे सगळ्या भुरग्यांक धेगसो घालून धांवडायलीं. केल्यान तांकां सांगलें, तुमी सोपणाचेर ओगगी बसात. म्हजी ममी-पपा येतना दिसत जाल्यार म्हाकां येवन सांगात. मागीर हांव तुमकां पपीक हात लावंक दितलों.

तेन्नाच तीं पोरां येदिशीं तोंडां करून बशिल्लीं. दिदी सकयल देंवतलें आनी पपीले आमी लाड करतलीं म्हूण!

इतल्यान कोणेंतरी येवन सांगलें परेशालो बापूय आवय येतात म्हूण! तांगेर पपी हाडला म्हणपाची खबर सांगपाक सगळीं भुरगीं धांवत सकयल गेलीं वतना सगळीं भुरगीं ‘बाय बाय आण्टी,’ ‘टाटा आण्टी’ म्हणून गेलीं. विशालूय बी म्हजे म्हऱ्यांत आयलो. आनी ताणे परथून म्हटलें, ‘बाय बाय आण्टी.’

‘विशाल, तूं म्हाका आण्टी म्हणटा?’

‘हय आण्टी!’ अशें म्हणून तो धांवटो.

—आनी म्हाकां दिसलें तो म्हजेपसून पयस गेलो... ..

आगळीक

— बाय विनया नाडकर्णी

पूर्विल्ल्या काळांत 'बायल' हें लिंग दाखोवपी उतर अस्तित्वांतच नाशिल्लें. जण एके बायलेक 'आवय' म्हणटाले आनी तें नांव तिच्या कार्याचें आनी समाजीक भूमिकेचें निदर्शक आसतालें.

आज 'माता' ही लिंग धारण करून बसल्या. आनी तिचे वत्सलतायेचीं वर्णनां आमी काणयां-नवलकाणयांनी वाचतां.

आगळीक म्हळ्यार आक्रमण. जेन्ना हें आक्रमण दादल्या-मनशाकडल्यान बायलमनशेचे सभ्यतायेचेर जाता तेन्ना ह्या आक्रमणाक बळत्कार ह्या उतरान आमी पाचारतां. इंग्लीशीत हे करणेक 'rape' म्हणटात. पूण बळत्कारांत बळाचो आस्पाव जाता तसो 'rape'त जाताच सो ना. ते भायर दादल्या मनशाकडल्यान बळाचो शेक बायलमनशेचेर चलप म्हळ्यार सैमानच तिका बळाभायरी केल्या-अबला घडयल्या अशें म्हणचें पडटलें. आनी हें खरें न्हय. देखून आयच्या काळाच्या संदर्भांत बळत्कार ह्या उतरापरस आगळीक ह्या उतरांतच खरो अर्थ अभिप्रेत जाता अशें म्हळेबगर रावूं नज.

आगळीक ही एक मनीसपणाभायरी करणी. तिचें खंयच्याच कारणावयल्यान समर्थन करप शक्य ना. बळाचे व्हडविकायेच्या आधारान दादल्यामनशान बायलमनशेक अबला थारावपाचो यत्न करप म्हळ्यार तें ताचें असंस्कृतपणाचें लक्षण म्हणचें पडटलें. शक्तिचो उपेग आगळीकेखातीर करपांत शक्तिचो गौरव केन्नाच जायना. तशें जाल्लें जाल्यार आयच्या समाजांत शक्तिचें बळगें आशिल्ल्यांचोच शेक चलतलो आसलो. पूण तो तसो चलना आनी तेंच संस्कृतायेचें खरें भूशण जावन आसा.

हालीं आगळीकांक धरबांद उरूंक ना. दिसपट्टो आगळीकांचो पावस पडिल्लो नेमाळ्यांनी वाचूंक मेळटा. कोणाकय सभाविकच दिसूंक फाव इतल्यो खबरी उजवाडाक येतात खंयो. हाचे वरसून आगळीको ह्यो आतांच अदीक प्रमाणांत जावंक लागल्यात ह्या विधानाचो आधार घेवन कोणूय चिकित्सक तांचीं कारणां सोदुंकय लागत एकवेळ. पूण आगळीकांचो आंकडो हो हालीच वाडला अशें मानचेपरस असल्या आगळीकांच्या गुन्यांवाची नोंद पुलीसखात्यांत दिवपाची प्रवृत्ती हाली तेंपाक अदीक वाडल्या अशेंच म्हणप योग्य जातलें. एक काळ असो आशिल्लो की आगळीक जाली तरी तिका बाबा फोडपाचें काम करप म्हळ्यार समाजीक नदरेन आगळीकेचें सावज जाल्ले ते बायलमनशेक भोवच घातकी थरतालें. आपणाल्याच

पांयार फातोर मारून घेवपाइतलें घातमारें. आज तें तशें उरूंक ना. आनी देखून आगळीकेची नोंद सरकारी दरबारांत जाता. हें खंयांनीच एक बऱ्याचें लक्षण म्हणूंक फाव. बायलांचे मुक्तायेचे घळ-बळीक ओंपून घेतिल्ल्या संस्थांचो पालव मेळिल्ल्यान आगळीकांच्यो बळी जाल्ल्यो बायलो आयज पयलीं भशेन घरांत रडत बशिनात. उफाट्टें आपूण जावन गुन्यांवाची नोंद करपाखातीर घराभायर सरतात म्हणपाचें दिसून येता.

आगळीकेच्यो व्याख्या

वेबस्टर उतरांकोशांत आगळीकेची व्याख्या केल्या ती ही अशी : Illicit carnal knowledge of a woman without her consent effected by force, duress, intimidation or deception as to the nature of the act. मॉरिसच्या कोशांत म्हळां : To force a female to submit to sexual intercourse. ह्या दोनूय व्याख्यांनी म्हत्वाची गजाल आसा ती म्हळ्यार, ती आगळीक न्हय जावपाक ते बायलेची त्या भोगाक मान्यतात आसूंक जाय. आनी तो मान्यताय, जबरी जाल्ल्यान, तणावान, भंयान जावं तिची फटोवणी जाल्ल्यान तिणें दिल्ली आसूंक जायना. सोपे तरेन सांग-पाचें जाल्यार तिचे अत्से आड कोणेय तिचो भोग घेवप म्हळ्यार ती आगळीक जावन बसता. मागीर तो तिचो धर्माचो घोव आसलो तरीय ती आगळीक न्हय अशें म्हणूंक जावचें ना.

घोव म्हणनाकुडें कमला दास हिच्या 'My story' ह्या पुस्तकांतल्या एका जळजळट्या विधानाची याद जाता. ती म्हणटा : 'Every middle class bed is a cross on which the woman is crucified. Men fall in lust, not in love.' जण एका मध्यम वर्गाचें हांतरून जावन आसा एक खुरीस जाचेर घेरचे बायलेक ख्रिस्तावरी खिळायल्ली दिसता. दादले वासनेंत पडिल्ले आसतात, मृगांत न्हय.' धर्माचो घोव खरो पूण तो आपणाले बायलेचेर आगळीकच करीत आसता. तिचो भोग घेतना ताका तिचे अत्सेचो कुस्कुट लेगीत विचार करपाची गरज दिसना. बायलेक एक व्यक्ती, एक मनीस म्हूण वागोवपाक जाय हाची ताका जाणविकच नासता. ताचे नदरेन बायल म्हळ्यार ताच्या- फकत ताच्या उपभोगाची एक वस्त. तिका आनीक भोगाची इत्सा आसता म्हणपाचें ताचे मतींत लेगीत येवंक पावना. इतलें आंखूड नदरेचें, कुवत नाशिल्लें दायज आमचे दीसपट्टे जिणेंत पाळामुळां घट रोवून थीर जाल्लें दिश्टी पडटा.

वात्सायनान कामशास्त्र बरयलें तें कित्याक ? दादलो-बायले संबंदाक ताणें शास्त्रीक रूप दिलें. कित्याक तर भोगांत वांटो घेवपाची वृत्ती दोगांय मदीं आसल्यारच ताका रतीशास्त्रांत समागम म्हणटात. समागमांत एकट्याचें काम नासता. दोगांयचो सहभाग आसता. दोगांकय समाधान दिता ती रतीकोडा. देखून दोगांकय तें शास्त्र खबर आसप हें गरजेचें आसा म्हणपाचें वात्सायन सांगून गेलो. पूण आमची समाजवेवस्ता तशी उरली ना. ती बदल्ली. थंय दादल्याचो शेक आयलो. दोनूय आगां सारकीं उरलीं नात. तिची सुवात दुय्यम जाली. आयज तेंच चित्र दिसता. तो एकटोच करता

क्रीडा आनी तिका घडटा पिडा. हेंच तें कृसिफिकेशन. ताका रतीशास्त्र जाणा जावन घेवपाची गरज दिसना. साक्षात रती मुखार दिसतकच ताका सुचता ती फकत मस्ती आनी ते दुबळे लजे-वावले-चेर तो करता ते निखटे अत्याचार. बायलेची इत्सा, तिची मनस्थिती हांचो विचार करूंक जाय हाचें आयच्या दादल्याचेर बंधन आसता अशें काय दिसना. भोग न्हयकारपाचो अधिकार बायलमनशेक आसा काय ना? पूण तिच्या न्हयकाराक मानता कोण? ताणें बायल केल्ली आसता ताका भोगूंक जाय म्हूण. आनी तीय ताचे लागीं लग्न जाल्ली आसता ताका भोग दिवंक. ताचेवरी तिकाय भोगाची गरज आसा हें जाणवता आसुनय ती कांयच करूं शकना. कारण, आमच्या दायजाप्रमाण तिचो जल्मच आसता ताचेखातीर. घर आसता ताचेंच, बायल आसता ताचीच आनी भुरगीय आसतात ताचीच. तिचे खातीर ती नासताच. मागीर तिची अत्सा आसली कितें, नासली कितें- ताका भोगाची लूव आयली की तो अधिकारान तिचो जबरन भोग घेता. ही आगळीक न्हय जाल्यार कितें?

दादलो आनी बायल

दादलो आनी बायलमनीस हांचे संबंदान एक म्हत्वाची गजाल मानतात ती म्हळ्यार तांच्या कुडिचें वेगळेपण. बायलांचो समाजांतलो सहभाग, तांची कामां, तांच्या व्यक्तित्वाची जाता ती कदर, ह्यो गजाली मळेनाकुडें ती दादल्यापरस कितेंय तरी वेगळी आसा अशें दिसूंक लागता. समाजांतलीं कांय कामां तिणेंच करपाचीं असो छाप मारिल्लो आसा. ही यवजुपा-तरा कितें सामान्य मनशाचीच न्हय जाल्यार बऱ्याबऱ्या विचारवंतांचीय आसा. तांची म्हणपी सिद्ध करपाखातीर ते कांय प्राण्यांमदले नर आनी मादयो हांच्यो देखी दितात. बायल आनी दादलो हीं मनीसप्राण्याचीं जीं दोन रुपां आमकां दिसतात तीं संस्कृतीक संदर्भात आसात हाची दखल घेवंक ते वचनात. असंख्य वर्सांच्या इतिहासाचें तें फळीर. ताका लागून शास्त्रीक सत्याकडेन लक्ष वचना. प्रजा निर्मणेखातीर सैमान बायल आनी दादलो हीं दोन विंगड लिंगां निर्माण केल्लीं आसलीं तरी बायल उणाक आनी दादलो सेश्ट ही वास्तवताय मनशान केल्ली आसा. सैमान बायलांची कूड घडयतना तांतूंत कसलोच उणाव केल्लो ना हें सत्य मनशाक अजुनय सारकें पचूंक ना.

जायत्या फावटी समाजशास्त्रज्ञ मनीसप्राण्याच्या लागशिल्ल्या दोन-पांयी प्राण्यांचे समाजीक रचणुकेचो अभ्यास करतात. मनीस-प्राण्यांत अग्नी त्या दोन-पांयी प्राण्यांभितर कितलीय सारकाय दिसली तरीय ते प्राणी एके आगळेच भौतीक परिस्थितिच्या संदर्भात जल्मल्ले आसतात आनी भायल्या वाठाराचो तांच्या हालचालीचेर खुबच मोट्या प्रमाणांत परिणाम जायत आसता. ते भायर मनीस-प्राण्याचे कुडिची रचणूक आनी चड करून ताचो मेंदू तो ह्या सगळ्या प्राण्यांच्या मेंदवांपरस जायतो फुडारिल्लो आसता.

ह्या दोन-पांयी प्राण्यांच्यो कांय संवयो मनीसप्राण्यापरस जायत्यो विंगड आसतात. थानां आशिल्ल्या पुराय प्राण्यांमदीं लिंग-भावना जागी जावपाचो एक थारिल्लो काळ आसता. ह्या काळांत तांच्या कुडींत कांय बदल घडटात, जांकां लागून तांकां लिंग-संबंद जायजायशे दिसूंक लागतात. आनी ते कसलेच तरेचो

आडमेळ नामना घडुनय वतात. चिम्पाझी, गोरिला तशेंच कांय जातिचीं माकडां हांच्या मादयांक बायलमनशेवरी भश्टें येता. पूण भोगाची अत्सा मात तांकां फकत 'एक्ट्रॉस' च्या काळांतच जाता. हाकाच 'हीट'त येवप अशें म्हणटात. 'एक्ट्रॉस' च्या काळांत बायलांचे कुडीभितर 'हॉर्मोन्स'य खूब व्हडा प्रमाणांत निर्माण जातात आनी तितल्याच प्रमाणांत एक्ट्रॉसची तिव्रताय आनी भोगाचो काळ चालू अुरता. हाकाच लागून मनीस प्राणी मोडून हेर दोन-पांयी प्राण्यांचे जिणेचो ३ ते ५ टके काळ लिंग-कार्यांत खर्ची पडटा अशें म्हणटात. चिम्पाझी दादल्याची भोग-वत्सा मात वर्साभर जागी आसता. दुसरी विशिश्टताय म्हळ्यार ही मादी जेन्ना 'हीट'त येता तेन्ना अेकाफाटल्यान अेक अश्या जायत्या नरांवांगडा भोग घेवपाक तयार आसता. आनी अजाप म्हळ्यार थंय लेगीत तो आपणाली आवडनिवड दाखयताच.

बायलमनशेचें हाचें उफाटें, म्हळ्यार 'एक्ट्रॉस'सो काळ तिच्यांत ना जाल्लो आसता. एका तज्ज्ञाच्या मतान तो सामको ना जाल्लो ना, जाल्यार तो भश्ट्या अपुरान्त चवदाव्या दिसा वयर सरता. आनी तेन्ना बायलमनशेक 'हीट'ची भावना जाता. पूण हेर प्राण्यांत आनी मनीसजातींत म्हत्वाचो फरक म्हळ्यार तांचो मेंथूनाचो काळ थारिल्लो नासता. हॉर्मोन्सचें ताचेर नियंत्रण नासता. तशेंच लिंगीक वात्साय बी एकासारकी धरून नासता. तिची लिंगीक इत्सा मानसीक प्रक्रियेक जोडिल्ली आसता. भूक आनी लिंग-वात्से-सूख ह्यो मनश्याचे जिणेंतल्यो ताका प्रेरणा दिवपी दोन म्हत्वाच्यो निजी शक्ती आसात. पूण तांचेर ताच्या मेंदूचो वचक आसता. मनशाच्या वेव्हारांक ताका लागून मुळावी दिशा मेळटा. तशेंच त्यो दोळे नाशिल्ल्यो शक्ती न्हयत. त्यो जाय तशो बागोवंक येतात. समाजीक, धर्मीक, राजकी गरजांतल्यान तयार जावपी नीतीनेमांचे चौकटेंत ह्यो शक्ती बसोवपाच्यो आसतात.

मनीसप्राण्याची विशिश्टताय ही की प्रजेचो निर्मणी करपा-खातीरच म्हूण लिंगीक संबंद दवरपाची ताका गरज ना. कुडिचोय शक्ती नासता. लिंगीक संबंदांक आयुश्यांत वेगळी सुवात दिवप शक्य आसा. जाची लिंगीक शक्त खर आसा तिचो अविशकार कलेमाध्यमांतल्यान जावंक येता. फ्रॉयडच्या मतान लिंगीक शक्तीक आडावन धरप जावं तिचेर वचक दवरप हातुंतल्यान निर्माण जावपी sublimation उदात्तीकरणाची प्रक्रिया मनीस संस्कृतिचे अुदरगतोकच कारण जाल्ली आसा. लिंगीक संबंदांतल्यान जें सूख मेळपाचो प्रयत्न जाता तें तसलेंच सूख हेर कलेमाध्यमांतल्यान मेळपाची प्रेरणा हे लिंगशक्तीवाटयां तयार जाता. हो घटक जिणेक चैतन्य हाडपी- नवीं मेजमापां दिवपी आसा.

बायलमनशेंत 'एक्ट्रॉस' ना हाचो अर्थ वेगळेच तरेन लायलो आनी आज मेरेन तो तसोच उरलो. ताका लागून बायलमनशेक लिंगीक वात्साच नासता, तिची लिंग-शक्त passive मोनी आसता अशें आजवेर मानत आयले. दादलो मात खंयच्याय खिणाक मेंथूनाक तयार आसता, इतलेंच न्हय तर ती ताचे कुडिची गरज आसता अशें समजूंक लागले. आनी बायलमनशेक- तिका निजी लिंगीक अस्मितायच ना- तिका दादल्यान भोगप इतली प्रक्रिया

मैथूनांत आसता असो समज जावंक पावलो. हाचे उफाटें, नव्यान-केल्या लिंग-विशयांच्या अभ्यासावयल्यान अशें दिसून आयलां की 'एक्ट्रांस' नाशिल्ल्यान बायलमनीस लिंगीक नदरेन उणी तर पडनाच. उफाटें लिंगीक वेव्हारांक लागून तिचे जिणेक व्यापून थुडोवपी क्षमताय निर्माण जायत आसता आनी ताका लागून केन्ना केन्ना अशें दिसता की दादलो मनातल्यान तिचे लिंग-वान्सेक भियेल्लो आसता. तिचें समाधान आपूण करूंक शकत काय ना हाची खंत सगल्या दादल्यांमदीं दिसून येता.

आगळीक ही दादल्या मदींच दिसून येता. कायद्यानूय दादलो मनीसच आगळीक करता हें इ. पी. को. च्या ३७५ कलमावेल्बाबत दिसता. A man is said to commit rape अशी सुरवात करूनच फुडें तें कलम ताचो विस्तार करता. बायलांमदीं आगळीकेची भावना दिसना असो समज आसा. पूण कुडिची आगळीक करपी आसता दादलो जाल्यार मानसीक आगळीक करपी ही बायलच आसता अशें समाजशास्त्रज्ञ म्हणटात. पूण ही आगळीकताय फाव त्या संस्कारांच्या आधारेन बदलूंक येता, तिका बागोवंक येता.

समाजीक संस्कार आनी हॉर्मोन्स ह्या दोगांयचो एकामेकांचेर प्रभाव पडटा अशें दिसून आयलां. विशिश्ट संस्कारांक लागूनच आगळीकतायेचो आंगांत संचार जावंक पावता. ताका हॉर्मोन्सची जोड मेळटकच ती अदीक प्रभावी जाता इतलेंच.

बायलमनीस ही दुवळी आसा कित्याक तर तिच्या देहांतच शक्त उणी आसा; ती आगळीक करपी न्हय आनी हेच खातीर ती दादल्याच्या पाख्याखाला आसा अशें मानपी दादलेबायलो कैदी व्हड चूक करतात तें हांगा दिसून येता. कुडिचे रचणुकेंतलो फरक ही स्त्री-बंदेपणाची बुन्याद न्हय हाची जाण सगळ्यांनी दवरूंक जाय म्हणपाचें सांगूंक नाका.

आगळीक कशी घडटा ?

आगळीक म्हळ्यार बायलमनशेलागीं दादल्यान जबरन केल्लो भोग. ही आगळीक करपी सगळेच दादले भोग करपाची संद मेळना असले नासतात. जाल्यार ते मानसीक नदरेन कांचवेल्ले आनी आपणाचेर वचक दवरूंक शकनात असले आसतात. बायलेचेर आगळीक करपी दादल्याक आपूण एके बायलेचें जिवीत वाटेक लायता हाची कल्पनाय नासता. ताका दिसता, आगळीक म्हळ्यार फकत भोग. ताचो इतलो बोवाळ कित्याक जावंक जाय ? आनी आगळीक जाल्ले बायलेन कितें हाचे पयलीं दादल्या-सूख घेतिल्लें नासता अशें न्हय. पूण बायलांचे नदरेन पळेल्यार तांकां आगळीक म्हळ्यार निखटो भोग दिसता. ते करणें फकत तांच्या कुडीचेरच आघात जायना; पळोवंक गेल्यार तांच्या मनांचेरच तो खरेपणीं जाल्लो आसता आनी ताचो धसको इतलो खर आसता की ताका लागून तांकां तांतुंतलीं सावरून घेवन परती जाग्यार येवपाक, नॉर्मल जावपाक ६ म्हयन्यांसावन ६ वर्सांमेरेनचो काळ लागता अशें दिसून आयलां. उदासपण, मनाक डांचपी गुन्यांवकारी भावना, राखणेविशिचो आग्रो, कोणाचेरच विस्वास नाशिल्ल्याची वृत्ती, लिंगीक संबंद नाका जावप-असले मानसीक तणाव आगळीक जाल्ले

बायलेक भोगचे पडटात आनी ताचो परिणाम अखेरेक जीव दिवपांत नाजाल्यार पिशें जावपांत जाता.

बायलांचेर कोणाकडल्यान आगळीक जायत सांगूंक नेज नोकरेक आसता थंयचो बाँस, डॉक्टर, वकील, पाद्री, पुलीस, जज सगळेच. ३५ वर्सांच्या एका डॉक्टरान आपणाल्या वकिलालागीं कबलात दिवन सांगलें की फाटल्या पांच वर्सांत ताणें २६ बायलांचेर आगळीको केल्लो आनी १० जाणांचेर तशें प्रयत्न केल्ले. तांतूत एके माद्रीचोय आस्पाव जातालो. हो डॉक्टर काजारी आसून ताका दोन भुरगीं आशिल्लीं.

आगळीकां आड अुपाय

आगळीको करपी दादल्यांचेर सांवार आयिल्लो पळोवन हालींच भारत सरकारान एक आगळीकां आड विधेयक लोकसभेंत हाडलें. तांतूंत आगळीक करतल्यांक खर ख्यास्त दिवपाची वेवस्था केल्ली. पूण अश्यो ख्यास्ती दिवन कितें आगळीको उण्यो जावंचे पावतल्यो न्हय ? आगळीकां फाटलीं कारणां दादल्याच्या इन्द्रियांन नासून ताचे मनोवृत्तींत आसा. ही मनोवृत्ती बदलुं गाखातीर कितेंय तरी अुपाययोजना जावंक जाय. बायल म्हळ्यार तिची फकत का ही भावना अदीक प्रबळ जाल्ली आसा. वायट विचारांचें बळ बऱ्य विचारां मुखार वाडिल्ल्यान हें अशें घडूंक पावलां. देखून कायद्या परसय समाजमानस बदलुपाचो यत्न जावंक जाय. हे खातीर बायल विशिचो दादल्यांचो आनी खासा आपणाविशिचो बायलांचो दृष्टिकोण बदलुपाची गरज आसा. आगळीकेक लागून मनाची तशी कुडिच हिंसा जायत आसता संस्कृतिच्या नांवान बायलांक स्वतंत्रताय आन समानकाय दादल्यांनी न्हयकारपांत कांयच अर्थ ना बायलांचे मानसीक बंदेपण पयस सारपाक निखटो कायदो पुरो जावपाचो ना स्त्रीत्वाच्या व्यक्तित्वाक म्होडकें करपी आयचें शिक्षण, दुसऱ्या पांवड्याचें मनीस म्हूण तिचेकडेन पळोवपाची नदर आनी तिचे कुडीक दसयल्ल्यो नीती आनी तिच्यो कल्पना हें सगळें बदलुपाचें आज खरी गरज आसा.

तेचभशेन आगळीक जाल्ल्या बायलांचेर उपचार करपाचें यवजण म्हूण अमेरिकेचे धर्तीर हांगा 'आगळीक आपत्ती केन्द्रां' अुगडुपाक जाय. ह्या केन्द्रांनी आगळीक जाल्ल्या बायलांक तज्ज्ञांचो सलो, तसोच अर्थीक पालव मेळपाक जाय. आगळीक हो एक समाजीक रोग जाल्ल्यान तो ना करपाखातीर त्या गुन्यांवांची नोंद केले. बगर तें शक्य ना हाची आगळीक जाल्ले बायलेक जाणवीक करून दिवन, त्या कामाक तशेंच फुडें केस कोर्टांत आसतना तिच्या मनाचो धारभटकोवपाखातीर, जाता ते परीन यत्न करूंक जाय.

पुरुशप्रधान संस्कृतायेत बायलमनशेक उग्रो ख्यास्ती भोगच्यो पडल्यात ताका गणती ना. ती अबला नासुनय तिका अबला करपाचो प्रयत्न आमेरेन जाल्लो आसा. देखून म्हणचें पडटा : one is not born a woman, she becomes a woman खंयचीय बायल ही एक बायलमनीस म्हूण जल्माक आयिल्ली ना; तिका मेळिल्लें बायलमनीसपण हें हे संस्कृतिचें दायज म्हणपाक जाय

इतिहासाची पाणां

नवी दिल्ली

३-१-९२

प्रिय वसंतराव,

वर्ध्याला दीड दिवस राहून काल सकाळीं येथें आलों. काल आमचा टेलिफोन बिघडला होता. त्यामुळे डॉ. केसकरांशीं आज बोलणे झालें. मी त्यांना सांगितलें कीं सांशिस द सौझ कसा आहे हें जाणत असल्यामुळेच त्याला पगारावर ('प्रजेच्या आवाजा'मध्ये) ठेवले आहे. पण 'प्रजेचो आवाज' कवी बोरकरांच्या ताब्यांत आहे.

रेडिओ वरील कोंकणी कार्यक्रमांसाठी विष्णू नायक आणि आल्फ्रेड ब्रागांझा यांची निवड झालेली असून त्यांना नेमणुकेची पत्रे येव्हांना गेलीही असतील.

आतां कवींची खरोखर सत्यपरीक्षा आहे. सगळी रचनात्मक प्रतिभा वापरून त्यांनी आपले हें रोमन लिपींतलें कोंकणी नियतकालिक सफल करून दाखविलें पाहिजे. स्वावलंबी होतांच त्याचे स्वातंत्र्य आणि सामर्थ्य सिद्ध होतील. रेडिओ वरील कोंकणी कार्यक्रमां मध्ये देखील कवींना अत्कृष्ट वाव आहे. त्यांनी राष्ट्रभक्ती चारित्र्य तेज, विश्वप्रेम, मानवीप्रेम, संतकार्य, अशीशूचें बलिदान वगैरे अनेक विषयांवर कोंकणीत कविता लिहून त्या रेडिओच्या मार्फत समाजांत सोडून दिल्या पाहिजेत. ज्याप्रमाणे 'लिसनर' मध्ये महिती येते त्याप्रमाणे कोंकणी 'लिसनर' चालवून त्यांतही कोंकणी प्रेमगीतें रोमन अन नागरी लिपींत द्यावीत म्हणजे घरोघर त्याचा प्रचार होतील.

लोकप्रिय गीतांच्या रिकडोही तयार कराव्यात.

सध्या सर्वांना संतोष होतील असेच कार्यक्रम चालवावेत. अभयमान्य होअूं शकेल अशी भाषा कमाविली पाहिजे.

कोंकणीचो वाक्यरचना कशी असावी याचीं दोन अुदाहरणे देऊन उत्कृष्ट कोंकणी मध्ये तोच मजकूर कसा व्यक्त होतो हेही दाखव वें आणि हा भाग किरिस्तांवांना आवडेल असाच असावा.

नियतकालिक आणि रेडियो अशीं दोन समर्थ साधने कवींच्या हातों आलेली आहेत. तेव्हां या संधीचा पूर्ण फायदा घेऊन युग प्रवर्तनाचें श्रेय मिळविलें पाहिजे.

मी येथें पांच तारखेपर्यंत असणार. पुढें मुंबयी वरून कलकत्त्याला जावें लागेल असें वाटतें.

तुमचे बाझील्डु द गोअ (पैरैरां)चीं कोंकणी गीतें चांगलीं असली तर ती रेडिओसाठी घेणे श्रिष्ट होतील असें वाटतें.

चि. बाळने परवां लिलावांत येथें २८ हजारंत जमीन घेतली.

काकासायबांल्यो चिटो

पुढें काय करतो तें पहावयाचें. जमीन, घर आणि बायको ही स्थायी पणाचीं तीन तत्त्वे आहेत. यांना जीवन नौकेचे तीन नांगर म्हणतां येतील.

काकाचा सप्रेम वंदेमातरम्

नवी दिल्ली.

२२-३-६२

प्रिय कवी,

महाराष्ट्रांतील वर्तमानपत्रांची कात्रणे मला कोणी पाठवीत नाहीं. त्यामुळे तिकडील माहिती कळत नाहीं.

आज किती तरी वर्षे तुम्हां मंडळीपुढे मी दांतांच्या कण्या करीत आहे कीं कोंकणी गद्य आणि पद्य यांच्या अत्कृष्ट नमून्याचे दोन संग्रह श्रिग्रजी भाषांतरासहित तयार करून द्या. म्हणजे कोंकणीसाठी साहित्य अकादेमीची मान्यता मिळवून देण्याचें माझेकडे लागेल. 'कोणीही महाभागाने अेवढें पुण्य मिळविलें नाहीं. जो तो युक्तीच सांगतो. कोंकणी अेक भाषा आहे, तिचें सुंदर साहित्य आहे याचा पुरावा म्हणून आज मी अकादेमीपुढें काय ठेवावें ?

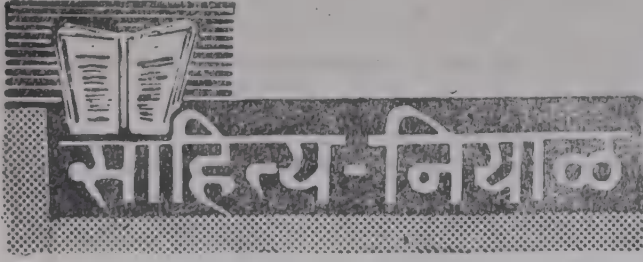
दीड दोन वर्षे झालीं मी सांगत आहे कीं रोमन, नागरी आणि कन्नड लिपींत छापलेली जुनीं-नवीं, बरीं वाओट, लुंगीं-सुंगीं सगळ्या कोंकणी पुस्तकांची अेक सूची-अेक बिल्लियोग्राफी-मला करून द्या. अशी यादी कुणाकुणाकडे मिळतील त्यांचीं नांवां सगळेच मला सांगतात. पण अजून छापलेली बरी वाओट, अर्धी कच्ची, शोभेशी किंवा न शोभणारी यादी कोणीच देत नाहीं.

अेक वर्ष सांगून सांगून डोक्यांत राख घातल्यानंतर कोंकणी लिपिबोध तयार झाला. त्यांत कोंकणीसाठी वापरल्या जाणाऱ्या तिन्ही लिपींची अक्षरें आहेत. हा लिपि-बोध तयार करवून घेण्याचा थकवा अजून अंतरलेला नाहीं.

कोंकणीवाले मध्ययुगीन आहेत. 'कोणी राजा किंवा अवतारी पुरुष अुत्पन्न होवो, आमच्या कोंकणीला सिंहासनावर बसवो, तिच्या डोक्यावर मुकुट चढवो, मग पहा आम्ही आहोंत, आम्ही प्रजेच्या वनीने बोलूं, आमचें म्हणणे प्रजाकीय सरकारला मान्य करावेंच लागेल. पाहूं कसे मानीत नाहीत.' ही तुम्हां लोकांची वृत्ती.

मराठीवाले गुंडगिरी करतात. त्यांनी किरिस्तांवांशीं कधींच संपर्क साधला नाहीं. हिन्दू मागासलेल्या जनतेपर्यंत ते पोहोंचलेले नाहीत, जनतेला मराठी समजत नाहीं, असें खाजगीं बैठकीत नित्य म्हणून फायदा काय ?

(पान २ चेर)

निलबा खांडेकार हांचो 'वेध' :

— नागेश करमली

समकालिन जिवीत जाणिवाचो खतखतीत आविष्कार

कांय वर्सां पयलीं एका प्रदर्शनांत एक चित्र पळयिल्लें. एकदम पळयल्यार चित्र कितें ताची कल्पना येना आशिल्ली. पूण, बारकायेन पळयतकीच एक एक गजाल लक्षांत येताली. त्या चित्रांत एकेकडेन वेगळेवेगळे भाव उक्तावपी दोळे रेखाटिल्ले दिसताले. एकेकडेन वेगळेवेगळे तरेच्यो फकत वोठांच्यो आकृतायोच दिसताल्यो. एकामेकांत घुस्मल्लीं पावलां दिसतालीं. वेगळेवेगळे तरेन इशारे करपी, खुणावपी हात दिसतालो. ह्या सगळ्यांत मदें हयन्हयशी मनशाची एकच, फकत एक बाह्य आकृताय दिसताली. ते आकृतायेक दोळे, नाक, वोंठ वा हेर भाग दाखोवंक नासले. फकत एके रेगटेन दाखयिल्ली कशी मनशाची आकृताय. चित्राच्या सकला नांव बरयिल्लें. 'टुडेज मॅन' - म्हळ्यार आयचो मनीस. बाब निलबा खांडेकार हांच्या 'वेध' ह्या संग्रहांतल्यो कविता वाचून जातकीच म्हाका ह्या चित्राची उत्कटतायेन याद जाली. बाब निलबाच्यो कविता ह्यो त्या चित्रांतल्या, आपणालीं म्हत्वाचीं आंगां हांथाथं फाफसून आनी शिपडावन उडयिल्ल्या आयच्या मनशाचे जिणेचो- समकालिन जिविताचो वेध घेतच शब्दरूप जाल्यात हें पयल्याच खिणाक लक्षांत येना.

कोंकणीत काल आनी आज, जी कविता आमचे मुखार आयल्या आनी येत आसा ताचे परस घटयेन आनी बडीन 'वेधां'तली कविता खुबच वेगळी. हे कवितेन पोरण्या, घोळटिकेंतल्या, संवकळेच्या शब्दप्रतिमांचो आनी प्रतिकांचो त्याग केला. ते बदला आपणाली वेगळी अशी अग्यट तयार केल्या अशें जाणवता. ह्या संग्रहांतली खंयचीय कविता घेयात. ती आपणाले खाशेल्या रूपान व्यक्त जायत वेता. देखीक 'वेध' हेच कवितेंतल्यो कांय वळी पळेयात :

तुमी शोषणाच्या ओघांत
चिड्डून गेल्ल्या आमल्यांसारके
दुकांच्या खळांत लोयटात
तुमच्या सपनांच्या देशार

वा 'आत्मसमर्पण' हे कवितेंतल्यो ह्यो कांय वळी घेयात :

धुल्लान भरिल्ल्या गांवांतले लोक
काळ्या कातीचें खोमीस फाफडून त्या थंय,
उदेंतेकडल्या निळ्या दोंगरावयल्यान

जैत कांबरोवन येतले,
तेन्ना धुल्लान भरिल्ल्या गांवच्या दर दरवट्यार
मंद पेटत आसतलीं अनंत काळजां-

कवितेंत व्यक्त जाल्ली वेदना, खंत, जिवितांतले उतळताप वा मनाची अस्वस्थताय ही तशी नवी न्हय. जायत्या कवींनी ती आपले परीन उक्तायल्या. पूण बाब निलबा तेखातीर शब्दांक वेगळे तरेन, तांचेर आपले धाटणेंतल्या प्रतिमांचे रोपण करून तांकां बाग दिता. ताची भासच हे खातीर आपणालीं अशीं मोड-मोडणां घेता. जशाक तशें, सरळ अशें ती कितेंच सांगीना. खूब आडवळणां घेता आनी मागीर खंयतरी गावप्यान समेर येवंचे तशी ती समेर येता. बाब निलबा हाचे कवितेची ही धाटणी 'वेधां'त सगळेकडेन एकेच तरेन, आगळ्या वेगळ्या रुपांत प्रगट जाल्या. हाका लागून एके कवितेंतलो भावाविष्कार आपणालीच सावळी जावन, विस्तारीत रूपान दुसरे, तिसरे अशा एकापरस अदीक कवितांनी शिपडन रावला कसो दिसता; मागीर ती कविता मनीस जिणेंतली व्यथे-कथा सांगपी आसूं वा अप्रत्यक्षपणान एकदम मीर्गाच्या पावसाक साद घालपी आसूं. 'अेकदां येवन वच' ही 'वेधा'च्या मुखेल अशा प्रभाव-लोटांत मातशी कडेक अुरिल्ली कशी कविता. तरी पूण उतरांचो घाट, मुखेल • प्रभावांतल्यान मुक्त रावना. कविता तशी 'मीर्गा'क साद घालपी. पूण हो सादय कवी आपल्या थारायिल्ल्याच सुरांत घालता :

प्रगतीच्या आड आयिल्ल्या मोडांक
आड घालूंक तन्नै हाड जाय
तूंच आमकां जाय
निसर्गाच्या विर्यवंता,
हे सरोवराच्या धनया,
वर्साभरी येता तसो
• ओंदूय अेकदां येवन वच
मळे-कळे फुलोवन वच.

बाब निलबा, एक कवी म्हणून आपणाले भोंवतणची समाज जीण पळेयता तेन्ना, तटस्थ रावन तिचें चित्र काडपाचो अळंग प्रयत्न करिना. तो ते जिणेंत आपुणच सामको घुस्पता आनी मागीर दुख-दगदग भोगतल्या मनशाचे सभाविकतायेन, आकांत अस्वस्थ जावन उलोवंक लागता. तिडकता, संतापता. आनी मागीर आपणाल्या मनाक आपुणच थाकायय दिता आनी केन्ना निरुसायेनय

तळफेताय. ' स्वातंत्र्य- एक मोडिल्लें सपन ' हे कवितेंत स्वातंत्र्याचे जोडिचो सरांव घेत घेत शेंवटाक कवी म्हणटा :

आमचें सपन,
मळबार पडिल्ल्या सुर्या सारकें
एक खत जालें.
स्वातंत्र्य : सायबाच्या दारांतल्या
बांदुन दवरिल्ल्या सुण्याचें नांव !

स्वातंत्र्यावागडा येवपी आशेवंतपणांतल्यो विफळतायो कवीक एकदम अनावर जावन उलोवंक लायतात आनी अशें खऱ्यांनाच उलोवन विफळतायांचें रूपांतर सुफळतायेंत जातलें काय कितें हो प्रस्न मात जापेविरयत उरता.

समाज वा लोकजीण आनी ते विशिंच्या जाणिवांविशीं सामको अस्वस्थ जावन उलोवपी बाब निलंबांतलो कवी केन्ना केन्ना आपुणच जावन थान्यारय येता. तो थातारपाची भास उलयता. ' निचेव ' हे कवितेंत, ' पालवून गेल्ल्या इंगळ्या सारकें तें जगप नासता / चल इश्टा, म्हज्या पावलां कुरवांवेल्यान तुंवूय धांवत यो ' अशें कवी म्हणटा तेन्ना ताचो आत्मविश्वास सामकोच गळसणूक ना अशें दिसूंक लागता. ' आससुक्न ' हे कवितेंतय ह्या आत्मविश्वासाची नाट मेळटा. कवी म्हणटा :

जुलमांच्या ह्या डांबरी रस्त्यावेल्यान चलतना
येवजिल्ल्या फुडाराच्यो किठाच्यो
जाणी मनसोक्त भोगल्यो
तांचे गोमटेर पांय दवरुनच आमी
विशाल विश्वाक भेट्टले,
विशाल विश्वाक भेट्टले.

तरी पूण, कवीच्या काळजांतली सामूहीक वेदना बऱ्याचशा प्रमाणांत, कसलेच जापेची, तिचे फाटल्या कारणाची आनी तिका जापसालदार तत्त्वांची जायणी करिनासतना उक्ती जायत रावता. आनी अशें जाता आसतना ती एक तोंकाचीय भुमिका घेता कशी दिसना. अशी तोंकाची भुमिका घेवप हातूंतच कवीक अभिप्रेत बदलाचें, क्रांतीचें बीं पोसवतलें अशी ताची घडये धारणा आसत. वेदना वा पिडापीड-वेदणूक विद्रोहाक जल्म दिता. पूण विद्रोह जेन्ना निमाणेकडेन न्यायनितीचें जैत मेळोवपाखातीर आसता तेन्ना त्या विद्रोहाकय एक जापसालकेची सथा आसूंक जाय. पोरणे मोडटलें. पूण नवें घडोवपाची शक्तय त्या विद्रोहाफाटल्यान आसूंक जाय. अशें नासलें आनी निखटी विद्रोहाखातीर विद्रोहाची भास, अशें जावंक लागलें जाल्यार तो विद्रोह जैता बदला विनाशाचेच भुकीक घालपी जातलो. बाब निलबा जेन्ना, आपलेपरीन जोर्ण शीर्ण समाज जिणेचेर खुटले मारता, धपके घालता आनी विद्रोहाचो बावटो उबारता तेन्ना ताका ताचे फाटले जापसालकेची कितलिशी जाणवीक आता तें तितलेंशें स्पश्ट जायना. 'मरण-सुवाळो' हे कवितेंत 'चार बोडकांनी मदी घातिल्लें म्हजें मडें म्हाका स्पश्ट दिसता' अशें कवी सांगता आनी 'हांव पळ्येतां म्हज्या मुक्तीची रानवाट' अशें म्हणून 'हांव मरण-वीण भोगतां युगा-युगाचे-' अशें म्हणून

• वोगी रावता. बाब निलबाची कविता विद्रोहाचें आंगलें घालून येता खरी. तरी पूण खूबकडेन आपल्यांच पावलांनी ती आपूणच घुस्पता कशी दिसता. केन्ना स्पश्ट, केन्ना अस्पश्ट, केन्ना धा पावलां फुडें, जाल्यार केन्ना चार पावलां फाटीं अशे संध्रमीत अवस्थेंतय ती सांपडिल्ली दिसता. घडये बाब निलबाचे कवितेचो हो पूर्वरांग आसत. तशें जाल्यार तिका आपणाले अभिव्यक्तीचो आनिकय उक्तो सूर सांपडपाची गरज आसा. तेचखातीर

‘ एक एक रुपड़े दोळ्यां सामकार येता,
रंग फासून

मागीर विचार जाता म्हज्या स्वातंत्र्याचो,
ह्या समाजाचो
आनी भेळशेत वचपी जगपाचीं जिवीत मुल्यां'

कवीक हे भाशेन उलोवनच थांबूक मेळचें ना. 'पावलां' ही कविता वाचतकीच कवीक आपणाक खंयचे दिकेक वचपाचें आसा ताची जाण आसा अशेंय बी दिसता. कवी म्हणटा :

लोकशायेच्या ह्या वेशालयांत
लज विकून
जाणीं तांचे शेंपडेक लोबंकळत
घोषणांचो ज्ञेत मिरयलो, ते लोकद्रोही
जाणीं लोकां-लोकांमदी द्रोह निरमिलो,
जांणी वाझ कांती केली ते नपुंसक,
तांच्या वंशार आमी नांगराचो फाळ दवरतले.

बाब निलबाची कविता ही अशी. समाज जिणेंतल्या चेंपिल्ल्या स्पंदनाचो वेध घेवपी, असो वेध घेतां घेतां मदींच हावेसान उडण मारपी आनी मदीं मदीं मातशी खरशेल्या अशेंय दिसपी. कोंकणींत संग्रहूपान आयिल्ले कवितेंमदीं अशी कविता अजून तरी खूब उणी. सामाजिक जाणिवेचो खतखतो आनी हुलोप हातूंतल्यान बाब निलबाच्यो शब्द प्रतिमा उलयतात. शब्दप्रतीकां रूप घेतात. ही कविता अजून आनीक खूब फुलपाची गरज आसा. हे कवितेंत केन्ना केन्नाय जाणवपी भावनाचे एकसूरपण वचून ताची सुवात विविध सुरांतल्यान साकार जावपी स्वरसंमेलान घेवपाची खूब गरज आसा. 'शेतावेल्यान परतोवपी श्रमजिवी कामेऱ्यां। सपनांच्यो पिड्डुको गुंथीत। पडट्या पावलांक। वसंताचो साज चडयत रावच्यो साजवेळा...' असल्या उत्फरक्यां वांगडाच-

‘जगपाचो पावंडो खिणा खिणांत घसरोनूय
आमकां आमच्यांतलो चार्वाक, जिज्ञस, बुद्ध
सोक्रेटेस
स्पश्टपणान जाणवता’

हीय जाण निखटी शब्दांच्या थरार उरनामतना, अणभवाचे खोलायेंतय देवंची. कवीचे कवितेचे अदीक बरे पुढवणेक तिची खूब गरज आसा.

बाब निलबा शब्दांच्यो नव्यो प्रतिमा घडयता, तातूंतल्यान आपणाले भावविश्व तो खेळयता. बरी गजाल. पूण शब्द हे केन्ना केन्ना एकाणे एकाणेच माणें लायतात. ताका लागून शब्दांतल्यान व्यक्त

सोंश्याचे कान

मातये धुळींत दुर्बळ्यांचे
घामामणी मोळोन
अस्तमतेच्या दिगंताचेर
आयलें रगत पिळोन
देकोन देकोन सोमया म्हज्या
दिश्टी गेल्यो वोळोन

आतां नाकात, दोळे नाकात
रगता पिशे, रगतां चाकात
म्हाका देवा दान दी.
सोंश्यासांगडे कान दी.

संवसाराच्यो घाणी खायत
नाका रंधिर मेलीं.
जीविताच्या पानापानार
मर्णांत म्हेळें केलां
हाडां मासां हुंगप हांवें
केन्नाच सोडून दिलां.

आतां नाकात, नाकां नाकात
वास पर्मळ तुमींच हुंगात

ल्हान नाका, म्हान दी
सोंश्यासांगडे कान दी

जिबली नाचल्या दांतांफाटीं
कलवंतांच्या पांयाभाशेन
रुची गोस्ता बाजवो सुटोवन
मस्तेन धांवल्यात धाय दिशेन
कांदे पेंदे, मुळे खायल्यात
पालो, मासां व्हडे खुशेन

आतां म्हाका जिबली नाका
रगता मासां तुमींच चाका

आयकोपाची तान दी
सोंश्यासांगडे कान दी

चोंवची सकत घोणीक दिली
नाकांतुली मस्ती मेली
सोंश्यासांगडे कान मेळटां

खुशी मनींत कुस्त्यो घाली
आतां लोक कानांक धरता
सोंश्याभाशेन जातां गुळी
बाबा बाये सोडात म्हाका
कानांक म्हज्या धरूं नाका
देवा, तुवें कान दिले
सोंसून व्हरचें त्राण दी.

चा. फा. दे कोस्ता.

११-१२-१९८८

साहित्य अकादेमीचें आनी तांकां मनशांत हाडले...

मोल : रु. २५/-

मेळपाची सुवात :

जाग प्रकाशन

जावपी भाव आनी अणभवांच्यो सया कुशीनच उरतात. आनी शब्दांचेंच अवडंबर माजता. अशें जावचें न्हय हाचेर कवीन आपणाल्या ह्या फुडल्या काव्य प्रवासांत खुबच लक्ष दिवंचे पडटलें. ना जाल्यार कवी उतरांच्या जाळांत घुस्पून उरून कवितेंतल्या काव्य-गुणांचें लुकासाण जावं येता. दुसरी आनीक एक गजाल. 'वेधां'तले हे कवितेंत कांय कडेन इंग्लीश भाशेंतल्यो वळी आयल्यात. अश्या वळींची खरेंच गरज आशिल्ली काय कितें? ताका लागून कविता अदीक प्रौढ दिसल्या काय एक बेठीच बडाय म्हूण ती येवन बसल्या काय कितें? हाचोय कवीन विचार करपाची गरज आसा. तशीच कवितेंत गरजेभायर येवपी इंग्लीश उतरां. हीं उतरां कवितेचो तोंल अदीक वाडयतात काय तीं आपयना आसतना आयिल्ल्या सोयऱ्या भाशेन दिसतात हाचोय विचार जावंक जाय. बाब निलबाची हे विशिची भुमिका एकाद्री वेगळी आसत. तरी पूण म्हाका एक सांगूक जाय आनी तें म्हळ्यार नाका थंय इंग्लीश उतरां घालप, गरज नासतना इंग्लीश वाक्यां भरसुवप ही आमच्या हालिच्या कांय कविची एक फॅशन कशी जायत चल्या. परकी भाशेंतलीं उतरां आनी वाक्यां मदींच भरशिलीं म्हणून बेठोच विद्वानपणाचो भपको उबो जायना आनी कविताय व्हड जायना. अशें कितेंय येता तें सामकी गरज म्हणूनच येवंक जाय. नाका जाल्लो अडेचो बडवाचार म्हणून न्हय. हे सांगतना काव्यकृतीक उणे लेखपाचो निखालस उद्देश ना हें मुजरत सांगीन दिसता.

निमाणेकडेन सांगपाचें तर, 'वेध'च्या रुपान बाब निलबान

एक बरीच घटायेची, धिटायेची आनी आपणाले कवितेविशीं खूब बरी आस्त निर्माण करपी पावलां मारल्यांत. हें पावल आनीकय फुडें फुडें पडचें- खर जाणविके सयत.

✽ वेध / कवी : निलबा अ. खांडेकार
सुरू प्रकाशन,
दोंगरी, मंडूर-गोंय.
संग्रहाचे मोल रु. २२/- पानां ११५

(पान १९ वेल्यान)

कोंकणीच आमची लोकभाषा आहे, आमचा राज्यकारभार-निदान प्राथमिक शिक्षण कोंकणींतून झालें पाहिजे असें आग्रहाने सांगणाऱ्या गोव्यांत आणि गोव्याबाहेर गोवेकरांच्या हजार दोन हजार सभा झाल्या असल्या तर मीं म्हटलें असतें कीं या ओकांत जीव आहे.

तुम्ही अितकें गोड पत्र लिहिलें, नेहरू वगैरे विषयीं हादिक कृतज्ञता व्यक्त केली त्याच्या अुत्तरा दाखल हें पत्र लिहिताना मी अितकें कडू किंवा तिखट लिहितों याबद्दल मला क्षमा करा.

किरिस्तांवांना सकीने मराठी शिकविलें पाहिजे या अुद्धो-पाचा अनुकूल किंवा प्रतिकूल जबाब किरिस्तांवांनीं दिला आहे का? हें पत्र वसंतरावांनाही पाठवून द्या.

काकाचा सप्रेम वंदेमातरम्

-✽-

रेजिस्ट्रेशन ऑफ बुक अँक्ट १९६७ ह्या नेमाखाला १ जानेवारी १९८८ ते ३१ डिसेंबर १९८८ ह्या काळांत सेंट्रल लायब्ररी, पणजी हांगा जमा जाल्ल्या नव्या पुस्तकांची ही वळेरी :

पुस्तकाचें नांव	बरोवपी	उजवाडावपी	भास	पानां	मोल
Introduction to Alpharrrays	आफोस व्हिसेंट कुर्रेय	बरोवपी	इंग्लीश	—	रु. १०/-
He lives with us	आंतोनियो द क्रुज	बरोवपी	इंग्लीश	५६	—
कलाकाराचें माहेरघर	शंभू भाऊ बांदेकर	शुभांगी शं. बांदेकार	मराठी	१२१	रु. २ /-
सौश्याचे कान	सी. एफ. द. कोस्ता	जाग प्रकाशन	कोंकणी	७८	रु. २५/-
सुणें माजर हांसता	"	अपुर्बाय प्रकाशन	कोंकणी	१०३	रु. १२/-
श्री. महालक्ष्मी देवस्थान	विनायक ना. शे. धुमे	मंगेश ज. शे. सिंगबाळ	मराठी	२४	—
Vade-Mecum for	येडो, विवोनाथा आर एस.	—	इंग्लीश	१०८	रु. २०/-
health centres in Goa					
Gandhiji's thoughts	मोहनदास क. गांधी	मा. आनी प्र. खातें, गोंय	इंग्लीश	३२	—
गोंयचो लोकवेद	—	स्टेट इंस्टीट्यूट ऑफ	कोंकणी	११९	—
		येदचुकेशन, गोंय			
राखणदेव (खेळ)	गोयेश, जे. एल.	क्रिस्त प्रकाशन	कोंकणी	६६	रु. १५/-
पंचेचाळीस नवतात्पर्य कथा	विजय कापडी	राजहंस वितरण	मराठी	९६	रु. १२/-
वसवसो पेहोम	गोदुबाय केळेकार	जाग प्रकाशन	कोंकणी	३२	रु. ८/-
बावल्यांचो पसरो	गुरुनाथ केळेकार	संज वनी प्रकाशन	कोंकणी	३६	रु. ३-५०
इसान-कथा	" "	" "	कोंकणी	३६	रु. ३-५०
मार्गाची काणी	" "	" "	कोंकणी	३१	रु. ४/-
अबुकानाची बोकडी	कुमुदिनी केळेकार	" "	कोंकणी	३१	रु. ४/-
अलिबाबा आनी चाळीस चोर	" "	" "	कोंकणी	३२	रु. ३-५०
एकदां शिकलो शिटकावलो	" "	" "	कोंकणी	३५	रु. ३-५०
हात लायता ताचें भांगर	" "	" "	कोंकणी	२६	रु. ३-५०
काणयोच काणयो	" "	" "	कोंकणी	३५	रु. ४/-
मोची आनी देवदूत	" "	" "	कोंकणी	३५	रु. ४/-
वेताळपंचविशी	" "	" "	कोंकणी	३५	रु. ३-५०
जोक्स	संजीवनी केळेकार	" "	कोंकणी	३२	रु. ३-५०
नेहरूचाचा	" "	" "	कोंकणी	८	रु. ४/-
किलबिल	नारायण य. खोरजुवेंकर	लेखक	मराठी	२८	रु. १०/-
लहारां भा. १	" "	बरोवपी	कोंकणी	१४	रु. ७/-
बोवळां	" "	राजहंस वितरण	कोंकणी	४८	रु. १५/-
लहान जाले म्हान	कृपावन्त लांजेकार	संजीवनी प्रकाशन	कोंकणी	३१	रु. ३-५०
Glossary-Konknni-English	लोबो अ. आताइदी	—	इंग्लीश	१६	—
शामायच्यो काणयो	" "	—	कोंकणी	२२	—
जीवन विकार	महाडीक सी. डी,	वसंत प्रकाशन	मराठी	६१	—
निःशस्त्रे झुंझार	" "	वसंत प्रकाशन	मराठी	५३	रु. ७/-
पेटविलें रणकुंड भूतां न	" "	वसंत प्रकाशन	मराठी	६२	रु. ४/-
श्री संतशिरोमणी ब्रह्मकुमारी चरित्रामृत	विष्णु धर्मा महामल	सुभाष पुं. नाईक	मराठी	१५९	—
स्वातंत्र्याच्या संग्रामातील गोमंतक आणि					
माझी गांधी यात्रा	मराठे, नारायण अ.	दीपक भाणस्तरकर	मराठी	७४	रु. २०/-
The greater tragedy or the					
Death of a Nationalist	लॅबर्ट माश्कारेन्हास	लामाश पब्लिकेशन	इंग्लीश	८४	रु. २५/-
कमला	अँथनी मिनेझीश	मिनेझीश प्रकाशन	कोंकणी	१७९	रु. १५/-

पुस्तकाचें नांव	बरोवपी	उजवाडावपी	भास	पानां	मोल
कोडू संवसार आनी हेर कथा	मिनेझीश वाँल्टेर	सिंडी प्रकाशन	कोंकणी	४७	रु. ८/-
देवनागरी लिपींत	थॉमस स्टीफनस कोंकणी				
कोंकणी बरोवचे नेम	केन्द्र, पणजी	बरोवपी	कोंकणी	२०	रु. ३/-
Gems	फ्रांसिस्का मित्रा	-	इंग्लीश	६	-
नाटक झालें जन्माचे	मोये. कृष्णा लक्ष्मण	राजहंस वितरण	मराठी	१७५	रु. ५०/-
दोन रेषा	नाईक, भाऊ जया	संगम प्रकाशन	मराठी	८४	रु. १५/-
जगायचे आहे मला	नाईक, एन. बी.	जी. एम वस्त.	मराठी	७८	रु. ३/-
ज्योत दिव्याची दुभंगली	" " "	मंगेश एम. वस्त		८१	रु. २.५०
मनू	पुंडलीक ना. नायक	जाग प्रकाशन	कोंकणी	८६	रु. १५/-
रोहिणी	नायक, रघुवीर एन.	बरोवपी	कोंकणी	४४	रु. १०/-
साक्षात्कारी देवप्रभू					
श्री अनंत देवस्थान	नाईक, शंकर गंगाराम	लेखक	मराठी	२९	-
नागीण	सुनील हरि पालकार	बरोवपी	कोंकणी	६३	रु. १८/-
आज इथे, उद्या तिथे	उषा पाणंदीकर	गोंमत विद्या निकेतन	मराठी	१४७	रु. ३५/-
प्रमोविसंपदा	परशुराम पाटील	प्रतिभा प. पाटील	मराठी	९२	रु. १०/-
पूण्यभूमी गोमंतक विध्वस्त व पुनरुत्थान	पेरैरा रुय गोमीश	विश्व हिंदु परिषद	मराठी	१५	-
रातराणी	सच्चित फडते	स्वाती प्रकाशन	कोंकणी	७३	रु. १८/-
झुळुक	पांडुरंग फळ देसाई	राजहंस वितरण	मराठी	९३	रु. २०/-
Tomorrow arrives to-day !	राधाकृष्णन सी. एस.	ग्रेस ट्रस्ट	इंग्लीश	५८	रु. २०/-
कुळागर	गजानन रायकर	संगम प्रकाशन	मराठी	७४	रु. १५/-
शकुंतला	यशवन्त पी. रामाणी	राजहंस वितरण	कोंकणी	५८	रु. १५/-
Struggle unfinished	मोहन रानडे	विमल पब्लिकेशन	इंग्लीश	३०४	रु. २००/-
महाभारत	रोड्रिग्स आय ए.	आव्हेर्तान फुरताद	कोंकणी	७२	रु. ४०/-
Goa Housing Directory	रोड्रिग्स तेनसिंग	एम अँड आय. रि ग्रुप.	इंग्लीश	१६०	रु. १५/-
St. Lawrence Church	-	अँक्वारिअस इंटरप्रायझेस	इंग्लीश	५८	रु. ५०/-
A Pastor writes	ऑलॅन्ड रिबैर				
to his people	द सांतान	-	इंग्लीश	१६६	-
सुरबूस काणयो	म्हाबळेश्वर सरदेसाय	राजहंस वितरण	कोंकणी	४४	रु. ८/-
मनोहर गितां	मनोहरराय सरदेसाय	संजीवनी प्रकाशन	कोंकणी	३२	रु. ३.५०
भारतकार हेगडे देसाई	सुहास सावर्डेकर	सुरेश पां नाईक	मराठी	५८	रु. २०/-
झाडे गाणे गाती	द्वारकानाथ शेंडे	राजहंस वितरण	मराठी	५०	रु. १०/-
Goa Cultural trends	पी. पी शिरोडकर	बरोवपी	इंग्लीश	३१८	रु. १५०/-
नखलामी आनी गभदान	एन. शिवदास	उर्बा प्रकाशन	कोंकणी	१०१	रु. २०/-
नवत	सीताराम शशांक	अपुर्बाय प्रकाशन	कोंकणी	११६	रु. ३०/-
देवनागरी टंकलेखन	आग्नेल ए. डी. सौझा	सॅटज्युडर्स कमर्शियल इ.	मराठी	८०	-
काळजाची भरती	नीला तेलंग	अपुर्बाय प्रकाशन	कोंकणी	६५	रु. १८/-
चैत्रांगण	अच्युत धा. तोटेकार	सुरेखा प्रकाशन	कोंकणी	१८१	रु. ३५/-
Family Laws of Goa,					
Daman & Diu (Vol. II)	एम. एस. उसगांवकार	पणजी वेला अँसो.	इंग्लीश	१४५	रु. ११५/-
आंगणी नाचता मोर मोरया	रमेश भ. वेळुस्कार	राजहंस वितरण	कोंकणी	६०	रु. १२/-
फुलपाकुलें	" " "	संजीवनी प्रकाशन	कोंकणी	२७	रु. ३.५०
Vagheri	जगदीश वाघ	स्टेट व्हायलड लायफबोर्ड	इंग्लीश	६८	-
हरे राम हरे कृष्ण	रामकृष्ण जुंवारकार	चामुंडा प्रकाशन	कोंकणी	२०	रु. ५/-
श्री म्हालसा नारायणी स्तोत्र	" "	-	कोंकणी	८	रु. २/-

REPORT OF THE
COMMISSIONER OF THE
LAND OFFICE

1911

THE LAND OFFICE
OF THE STATE OF MONTANA
HAS THE HONOR TO ACKNOWLEDGE
THE RECEIPT OF THE
FOLLOWING:

1911

THE LAND OFFICE
OF THE STATE OF MONTANA
HAS THE HONOR TO ACKNOWLEDGE
THE RECEIPT OF THE
FOLLOWING:

1911

THE LAND OFFICE
OF THE STATE OF MONTANA
HAS THE HONOR TO ACKNOWLEDGE
THE RECEIPT OF THE
FOLLOWING:

1911

कोंकणीक साहित्य अकादेमीची मान्यताय मेळिल्ली आसुनय
शिकपाचो विशय म्हूण तिका शाळा कॉलेजींनी सुवात मेळुनय
राज्यभास म्हूण तिणे सरकारी मान्यताय जोडिल्ली आसुनय

जों मेरेन

- ✱ आमी आमच्या भुरग्यांक शाळा कॉलेजींनी कोंकणी शिकोवंचे नात
- ✱ एकापरस अदीक दिसा-नेमाळीं कोंकणीत काडचे नात
- ✱ सरकारालागी चिटयां वेव्हार कोंकणीतल्यान करचे नात
- ✱ लिपयांच्यो वणटी मोडून एके लिपिच्या संवसारांत येवचे नात
- ✱ एक समाज, एक भास, एक लिपी, एक साहित्य ह्या हावेसान भारून वचचे नात
- ✱ जळामळा शिंपडिल्ल्या कोंकणी भाशीक लोकांचो एक संघटोत आनी गुणी समाज घडोवंचे नात

जों मेरेन

- ✱ ह्या सगळ्या कामांखातीर इंग्लीश, मराठी, कानडी, मल्याळम बी भासांचोच आमकां आधार घेवंचो लागतलो

तों मेरेन

कोंकणीवयलीं अरिश्टां सोंपलीं अशें म्हणूंक येवचें ना.

कोंकणी वयल्यो जापसालदारक्यो वाडल्यात, आदले परस खूब खूब.....